

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.4, maj 2014

Ændret i version 1.22, november 2023

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tilføjet indledning og punktkommentarer i version 1.7, november 2015

Ændret i version 1.22, november 2023

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1814 (SJ: 227A)

B *Anden udgave*, 1815 (SJ: 227B)

Teksten er etableret af Else Riisager

Punktkommentarer, indledning og tekstredigering er skrevet af Else Riisager, redigeret af Klaus Nielsen og Vanja Thaulow

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning dr.theol. h.c. Niels Jørgen Cappelørn

I øvrigt takkes fil.dr. Pia Forssell

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

[[A:I]]

En liden

Bibelkrønike

for

Børn og Menigmand,

ved

Nik. Fred. Sev. Grundtvig,

Præst.

Min Gud, Du Konge! en Slægt skal berømme for den anden Dine Gjerninger,

og de skal forkynde Din Vælde; jeg vil tale frit om Din Majestæts herlige Ære
og om Dine underlige Gjerninger; Dit Rige er et Rige i alle Tider, og Dit
Herredømme er over alle Slægter.

Psalm. 145.

Kjøbenhavn, 1814.

Paa Hofboghhandler J. H. Schuboths Forlag.

Trykt hos P. H. Höeckes Enke.

[A:II] [A:III]

Eders
Høiærværdigheder
Hyrder og Bisper
i
Jesu Christi Menighed
Frederik Münter
Frederik Julius Bech
Johannes Nordal Brun
Peder Ouzen Boisen

[A:IV]

tilegnes
i
Jesu Navn
denne liden Bog

underdanig og ærbødig
af
N. F. S. Grundtvig.

[A:V]

Fortale.

Der er Meget sagt og skrevet i de sidste Tider om at menig Mand
skulde oplyses, og sandt er det, men det er ligesaa vist, at hvad som
leder til at glemme Gud, til at foragte og forsømme Hans
guddommelige Ord, og at nægte den Herre, som os købte, ikke med
Sølv eller Guld, men med sit hellige og dyrebare Blod, det er ei
Oplysning, men Formørkelse og Helvedes Taage, og de, som arbeide
derpaa, ere Satans Apostle, om de end bære sig ad, som de vare
Retfærdigheds Tjenere, thi det er intet Under, saasom Satanas selv
forvandler sig som en Lysets Engel, som skrevet staaer. 2. Corinth.

11.

Vi skal allesammen om en liden Stund gaae i den mørke Grav, og det, som kan tænde Lys i den, det kalder jeg Oplysning, men eftersom nu Ingen kan sige os Beskeed om Dødens Land, uden Den, som har været der, og Ingen **A:VI**er kommet igjen derfra, uden Jesus Christus, saa mener jeg, det er klogest, at gaae hen og lære af Ham. Nu siger Han: jeg er Opstandelsen og Livet, hvo, som troer paa mig, han skal leve, alligevel han dør, ja, hvo som lever, og troer paa mig, han skal aldrig døe. (Joh. 11.) Han sagde ogsaa (Joh. 8.) jeg er det Verdens Lys, hvo som følger mig, skal ikke vandre i Mørket, men have det Livsens Lys, og atter sagde Han (Joh. 12) Lyset er endnu en liden Tid hos eder, vandrer den Stund I have Lyset! at Mørkhed skal ikke betage eder, og hvo, som vandrer omkring i Mørket, veed ikke, hvor han gaaer hen; medens I have Lyset, da troer paa Lyset, at I kan blive Lysets Børn! Og endelig siger Han (Joh. 3.) Lyset er kommet til Verden, men Menneskene elskede mere Mørket end Lyset, fordi deres Gjerninger vare onde; thi hvo som gjør Ondt, hader Lyset, og kommer ikke til Lyset, at hans Gjerninger skal ikke straffes; men hvo, som gjør Sandhed, kommer til Lyset, at hans **A:VII**Gjerninger maa blive aabenbarede, thi de ere gjorde i Gud. Nu slutter jeg fornuftelig, at dersom Jesus ingen Løgner var, som kun en Djævel kan tænke, da er det Ham allene, som kan oplyse os om alle Ting, og Enhver, som har Sandhed kjær, hører Hans Røst, og troer Hans Ord, og de, som ikke vil det, ere Djævelens og Løgnens og Mørkets Børn, og faae deres Værelse i det yderste Mørke, hvor der er Graad og Tænders Gnidsel, og faae ikke andet Lys end den evige Ild, som er beredt til Djævelen og hans Engle. Det siger og Jesus selv. Math. 8. 25. Joh. 8.

Saa er det da aabenbart, at hver, som vil fare vel, maa gaae til Jesus, som er Lyset, og følge Ham, og see alle Ting ved Hans Lys, som David siger: Herre! i Dit Lys skal vi see Lys; men Hans Lys, det er den hellige Skrift, den, siger Apostelen Peder, (2. Pet. 1.) skal lyse for os i Mørket, indtil Dagen fremskinner, og Morgenstjernen oprinder i vore Hjerter, det er, **A:VIII**naar vi komme hjem til Jesus, og beskue Hans Herlighed, som Han havde hos Faderen af Evighed. (Joh. 17.) Sjælens Lys er Sandheden, og naar vi da vil vide sandfærdig Beskeed om Noget, som kommer vor Sjæl og Salighed ved, da skal vi adspørge Bibelen, og Alt hvad som ikke kommer overeens med dens klare Ord, det er Løgn og Mørkhed, som vil forblinde vore Øine, saa vi ikke skal see Lyset, og tro paa Lyset, og blive Lysets Børn.

At forstaae sin Bibel, det er da Oplysning, og den Oplysning kan intet Menneske give os, men Gud allene, naar Han giver os sin Hellig Aand, som skrevet staaer (1. Corinth. 2.) Guds Viisdom er de Ting, som intet Øie har seet og intet Øre hørt, og som ei er opkommet i noget Menneskes Hjerte, men ere beredte af Gud til

dem, som Ham elske; men Gud aabenbarede os dem formedelst Sin Aand, thi Aanden randsager alle Ting, ogsaa Guds Dybheder. Men det naturlige Menneske fatter ikke de Ting, som høre |A:IX|Guds Aand til, thi de ere ham en Daarlighed, og han kan ikke kjende dem, thi de forstaaes aandelig, kun den, som er aandelig, forstaaer alle Ting. Hvo, som da har den Hellig Aand, og Ham annamme Alle, som i Sandhed bede Gud derom (Luc. 11.) de ere vel oplyste, thi de kjende Guds Herlighed i Jesu Christi Aasyn, som skrevet staaer (2. Corinth. 4.) og knæle for den Naadestol, som Gud opreiste for Troen i Hans Blod, for at vise Sin Retfærdighed, saa Han maa være retfærdig, og gjøre den retfærdig, som er af Jesu Tro (Rom. 3.) og de ere oplyste til Salighed, thi Jesus siger: at hvo, som troer paa Guds eenbaarne Søn, skal ikke fortabes, men have det evige Liv. (Joh. 3.) De ere og oplyste om deres Omgængelse i Verden, thi de veed, at de skal følge Jesum, og de, som følge Ham, fare aldrig vild, thi de blive i Frelserens Kiærlighed, og holde Hans Befalinger, ligesom Jesus blev i Faderens Kiærlighed, og holdt Hans Befalinger, og de elske deres Medmennesker, lige|A:X|som Jesus elskede dem, og satte sit Liv til for dem, de elske ikke med Ord og Tunge, men i Gjerning og Sandhed. (Joh. 15. 1. Joh. 3.) De, som ere saaledes oplyste, forfærdes ikke for de mange underlige og onde Ting, som skee i Verden, thi de veed, at end ikke en Spurv falder til Jorden, uden den Himmelske Faders Villie (Matth. 10.) de frygte ikke for Menneskers Trudsel og ugudelige Anslag, thi de veed, at Man skal ikke frygte for dem, som slaa Legemet ihjel, men kan ikke ihjelslaa Sjælen, og at alle deres Hovedhaar ere talte (Matth. 10.) ja de veed, at om ogsaa Hedninger fnyse, og Folkene med Konger og Fyrster sammenrotte sig imod Herren og imod Hans Christus, saa maa de dog gjøre det, som Hans Haand og Hans Raad haver forud besluttet at skulle skee. (Ap. G. 4.) De bekymres ikke for hvad de skulle æde eller drikke, eller klæde sig i, thi de veed, at det er kun Hedninger, som sørge for Sligt, og at naar de kun først søge Guds Rige og Hans Retfærdighed, da skal |A:XI|det Øvrige tillægges dem. (Matth. 6.) De bekymres ikke over, at der er saameget Underligt i denne Verden og i Guds Ord, thi de veed, og have i sig selv fornummet, at Herren gjør underlige Ting, men at Intet er underligt for Ham, de veed, at vi see her, som i et Speil og i en mørk Tale, og glæde sig til den salige Stund, da de skal see Ansigt til Ansigt. (1. Cor. 13.) De bekymres ikke for nogen Ting, uden for at have og beholde den Guds Fred, som overgaaer al Forstand, thi den forvarer baade Hjerte og Tanker i Christo Jesu. (Phillip. 4.)

Det er da aabenbart, at dersom alle Christne havde annammet eens Gaver og Vilkaar, da var kun det at sige om Oplysning, at hver skulde søge den hos Gud i Bønnen, og i Hans Ords Læsning, men ligesom alle Lemmer høre til Legemet, og have dog ikke eens Gjerning, saa ere vi og alle eet Legeme i Christo Jesu, men vi ere

mange Lemmer, og hver Lem har sine særdeles Vilkaar og sin særdeles Gjerning. (1. Cor. 12.) **A:XII**Saaledes beskikkede Herren Nogle til Hyrder og Lærere til de Helliges fulde Beredelse, til Embedets Gjerning, til Christi Legems Opbyggelse, indtil vi møde Allesammen til Troens og Guds Søns Erkjendelses Enighed, til en fuldkommen Mand, i Christi Vextes Fylde. Vi kan da og kalde det Oplysning, naar boglærde Mænd sanke Bibelens Indhold om Guds Gjerninger og Salighedens Vis i korte Begreb for Børn og menig Mand, til Undervisning og Ledsagelse ved Bibelens Læsning, men det er ligefrem et forgiæves Arbeide, dersom Gud ei selv oplader og oplyser deres Hjerter til at give Agt derpaa, og forstaa det i Troen.

Anden Oplysning gjordes ei behov, dersom ei to Ting var. Den første er, at jo mere Man omgaaes med Gud i Hans Ord, des klarere seer Man hvorledes Han aabenbares og Hans Ord stadfæstes ved de Ting, som ere i Verden, og de Ting, som ere skedte i den, og det er de Boglærdes Skyldighed, at dele al deres Indsigt i **A:XIII**Guds Viisdom med menig Mand, eftersom han kan bære det. Det er det andet, at der har altid, og mest i de sidste Tider, været boglærde Mænd, i hvilke denne Verdens Aand forblindede de vantro Sind, saa Evangelii Oplysning om Christi, det Guds Billedes Herlighed ei kunde skinne for dem. (2. Corinth. 4.) Disse Mænd have kaldt sig selv oplyste, fordi de saae Alting anderledes end de Christne, som ei var underligt, thi i Mørket ere jo Tingene langt anderledes tilsyne end ved Dagens Lys. De vilde da af deres egen Fornuft og af de Ting, som ere i Verden, og som ere skedte i Verden, bevise, at Guds Ord var Løgn, og der var Mange, som troede dem, fordi Mange havde Lyst til at følge deres onde Begiærligheder, og leve uden Gud i Verden. Den Tale er og kommet for Menigmands Øren, og de, som havde den samme Lyst, bleve glade derved, men de, som vare skrøbelige i Troen, forfærdedes, og bleve tvivlraadige i Sindet. Der staaer skrevet (Rom. 15.) at de, **A:XIV**som formaa det, skal bære de Afmægtiges Skrøbeligheder, og det er de christne Boglærdes Skyldighed, hver efter sin Naadegaves Vilkaar, at give sin Skiærv til Troens Bestørkelse hos de Enfoldige. Det kan da under Guds Velsignelse skee paa flere Maader. Det kan vises, hvorledes Bibelen beviser selv sin Sandhed, formedelst de Spaadomme, som opfyldtes mange hundrede Aar efter at de vare udsagde, og ved at vise hvilke Mennesker Jesus og de hellige Skribentere var, saa det var umuligt, at de kunde lyve, og det blev da en egenlig Bibelkrønike. Det kan vises, hvor klarlig Gud har stadfæstet sit Ord, og forklaret sin Søn, ved at give Ordet Kraft og Seier i attehundrede Aar, saa alle dets Fjender bleve beskiammede, og ved allerede at lade mange af de Spaadomme opfyldes, som staae i Ordet om de Tider efter Herrens Bortgang, det blev da Guds Kirkes eller Menigheds Krønike. Til en Indgang i to saadanne Bøger **A:XV**har jeg skrevet denne lille Bog i Jesu Navn, og skriver de tvende, om Gud vil.

Man kan og udlægge klarlig, hvorledes den sunde Fornuft viser os vor Trang til Guds Ord og den Herres Jesu Christi Forsoning, og hvor stor en Løgn det er, at Guds Ord ikke kommer overeens med hvad Man veed at være Sandhed, og det blev da en Forklaring. Vilde Man endnu skrive en Bog om Guds Førelser med vore Forfædre, da er det vist, at Christendommens Sandhed maatte staa klar som Solen for hvert eenfoldigt Øie, for alle dem, som frygte Gud og have Sandhed kiær, thi de, som elske deres onde Gjæringer, de elske og Mørket, og komme ikke til Lyset, og dem kan Ingen overbevise.

Saa har jeg da kortelig sagt min Mening om Menigmands Oplysning, og jeg veed, at den er Sandhed, naar Guds Ord er Sandhed, thi af det er den taget, og jeg haver den ikke af mig selv. Det staa nu i Guds Haand, hvem |A:XVI|den skal behage, og til hvad Gavn den liden Bog kan være! Efter menneskelig Regning er Forhaabningen kun liden, men Herren regjerer, og jeg veed, at hvad som giøres i den Herres Jesu Navn, hvor ringe det end er, skal dog komme til Guds Ære og Hans Riges Udbredelse paa Jorden. Ham, den Treenige Gud, være Ære i al Evighed! Amen!

Kjøbenhavn d. 29de Decbr. 1813.

N. F. S. Grundtvig.

|A:1|

I Begyndelsen skabte Gud Himlen og Jorden og Havet og Alt det, som er i dem, Han talede, saa skedte det, Han bød, saa stod det der, og saaledes som Han havde forordnet, saa blev det, og Han skabte Verden i sex Dage, baade Solen og Maanen og Stjernerne til at lyse paa Himlen, og Træer med alle de grønne Urter, som groe paa Jorden, og alle de Dyr, som gaa og som krybe derpaa, Fisken i Havet og Fuglen i Luften, Alt er det skabt ved Guds Ord og Guds Aand, som skrevet staar: i Begyndelsen var *Ordet*, og Ordet var hos Gud, og Gud var Ordet, og ved Det ere alle Ting gjorde, og igjen staar der skrevet: udsender Du din Aand, da skabes de, og Du fornyer Jordens Skikkelse. Saa er da al Verden Herrens Gjærning, og Jorden er Hans Eiendom, det er Ham, som føder |A:2|Fuglene og fylder dem med Sang mellem Træernes Grene, Han lader Græs gro for Fæet og Urter til Menneskens Tjeneste, Han opkalder Brødet af Jorden. Men det var paa den sjette Dag, der Jorden var beredt og det lyste fra Himlen, da Lilierne stod i det deilige Klædebon og udgave sødeste Lugt, og Fuglene udgave Røsten saa liflig, og al Skabningen lovede Gud i en Morgensang, da sagde Herren: lader os gjøre et Menneske i

vort Billede, efter vor Lignelse, og det skal regjere over Havets Fiske, og over Himmelens Fugle, og over Kvæget, og over al Jorden, og over Alt, som vrimler paa Jorden, og Gud skabte Mennesket i sit Billede, Han skabte det i Guds Billede, Mand og Kvinde skabte Han dem, og de kaldtes Adam og Eva. Og Gud saae Alt det, Han havde gjort, og see det var saare godt. 1. Moseb. 1. Joh. 1. Psalm. 104.

Saa var da Mennesket skabt i Guds Billede, dobbelt at see til, men Eet udi Aanden, skabt udaf Jorden, men med Herrens Livsaande i sig, og de vare skabte til at see Guds Herlighed i al Hans Gjerning og love Ham storlig, og voxe i Forstand paa Hans underlige Ting, og leve evindelig. Og Herren plantede en Have i Eden mod Østen, lystelig og deilig, og Han satte Mennesket der, og Mennesket hørte Hans Røst, at Han talte, velsignede dennem og sagde: vorder mangfoldige og opfylder Jorden, og gjører eder den underdanig, og see du maa frit æde af alle de |A:3Træer i Haven, men af Kundskabens Træ paa Godt og Ondt skal du ikke æde, thi paa hvilken Dag, du æder deraf, skal du dø Døden. Men Slangen var skjelmisk og trædsk, og sagde til Qvinden: det er ikke sandt, hvad Gud haver sagt, I skal ikke dø, naar I æde deraf, men Gud veed, at eders Øine oplades, og I blive som Han til at kjende Godt og Ondt. Og Kvinden saae, at Træet var lysteligt tilsyne og et ønskeligt Træ til Forstand, saa tog Hun og aad, og hun gav sin Mand og han aad. Saa kom da Synden i Verden formedelst et Menneske, og Døden formedelst Synden, og Døden trængte saa igjennem til alle Mennesker, fordi de syndede alle. 1. Moseb. 2-3. Rom. 5.

Men om Livet og Døden at tale, da er Livet i Gud, som skrevet staaer: i Ordet var Livet, og Ordet var i Begyndelsen hos Gud, og hvo, som har Samfund med Gud, han lever og kan ikke dø, thi at døe, det er at forlades af Gud, men hvo, som vil Andet end Gud, han synder, og hvo, som synder, er fremmed for Gud, og hvo, som er fremmed for Gud, han er død, thi Gud har forladt ham. Saa var det syndige Menneske aandelig dødt, og Herren uddrev dem af Eden, som og kaldes Paradis, fra Livsens Træ, og Mennesket fornam han var fremmed for Gud, og Legemet hældede flux imod Støvet, hvoraf det var taget, og Sjælen var skyldig at føle evindelig Angest, at være bortkastet fra Herrens |A:4Ansigt ved Hans Herligheds Kraft, udelukt fra Guds hellige Samfund, glædeløs, fredløs, og det er den evige Død. Vel maatte Mennesket sukke og sige: Dødens Reeb ompspænde mig, og Belials Bække forfærde mig, Helvedes Reeb omgive mig, Dødens Garn staa for mig. Ps. 18.

Men Gud saae Menneskets Elendighed, at den var stor, og Han kom ihu, at de vare Støv, og ynkedes over dem, og sagde: Kvindens Sæd, det er den Menneskens Søn, skal sønderknuse Slangens Hoved, ja det blev vitterligt for Menneskens Børn, at Gud var en Frelser, at hos Ham vare Udgame fra Døden, thi see! der var en Mand af Adams Børn, han heed Enoch, og han vandrede med Gud,

og Gud tog ham til sig, han smagte ikke Døden evindeligt. 1. Moseb. 3-5.

Der Gud skabte Mennesket, da skabte Han dem i Guds Lignelse, men der de havde syndet, da avlede de Børn i deres Lignelse og efter deres Billede, alligevel var der stor Adskillighed hos dem, saaledes at Somme sørgede over Synden, og kaldte paa Herren af deres Hjerte i Sandhed, saa Han kunde være dem nær, og give dem Magt over Synden og Udgang fra Døden; men Andre, og det var de Fleste, glædede sig udi Synden, og gik bort fra Herrens Ansigt, og bleve Syndens Trælle og Dødens Fanger. Kain og Abel vare de første, som fødtes paa Jorden af Menneskens Slægt, og Abel vendte sit Hjerte til Herren og var Ham behagelig, men Kain var **1A:5**af den Onde, og elskede Synden, og hadede Gudsfrygt, og slog sin Broder ihjel for hans Fromhed, og gik ud fra Guds Ansigt, og blev en Fader til dem, som kalde Verden deres Eiendom og Fædreland, og kalde Jorden op efter sig, og vil ikke tænke derpaa, at deres Liv er en Drøm, og naar Herren opvaagner, da skal Han foragte deres Skikkelse, og de ere Verdens Børn, og forgaa i verdslig Begjæring. Men Gud gav Adam en Søn istedenfor Abel, og han kaldtes Seth, og kaldte paa Herren, og hans Børn kaldtes Guds Børn, og af dem var Enoch. Men alt som Aarene gik, der Adam hensov, og de Gamle med ham, da saae Guds Sønner, at Verdens Døttre vare deilige, og toge dem til Kvinder, og fordærvedes med dem, og Vold og Ugudelighed blev megen paa Jorden, og Menneskens Slægt fordærvede aldeles sin Vei, og Gud var ikke for deres Øine. Da blev Herrens Vrede optændt, og Han lod regne over Jorden i fyrgetive Dage og fyrgetive Nætter, og Vandene brød gjennem Jorden franeden af de dybe Afgrunde, og styrtede ned fraoven af Himmelens Sluser, og Vandene voxte, og de fik Magt over Jorden, og Bjergene skjultes, og alt det Levende, Alt, som havde Aande, Mennesker og Fugle og Dyr og Orme som krøbe paa Jorden, de kvaltes, og alt Kiøds Undergang stod som skrevet for Herren. Men der var en Mand af Seths Børn, Noa, en retfærdig Mand, og fuldkommen i sin Tid, han vandrede med Gud og **1A:6** fandt Naade for Herrens Øine, og see, der Syndflodens Vande vare over Jorden og Bjergene skjultes, da svømmede Arken uskadt paa de mægtige Vande, og Arken var et Skib, som Gud lærte Noa at bygge med Konst, og der var han inde i Syndflodens Dage, han og hans Kvinde og dertil hans Sønner trende i Tal, med Sønnernes Kvinder, ja otte vare de Menneskers Sjæle, som frelstes af Vandet. Og inde i Arken vare Dyr af alle de Slags, som fandtes paa Jorden, og Fugle, som flyve med Vinger, et Par af hvert, Han med sin Hun, og syv Par af Somme, alt efter Ordet, som Gud havde talet til Noa. Og Gud kom Noa ihu, ham og hans Dyr, og Regnen holdt op, og Vindene blæste, og Vandene faldt, og Jorden blev tør, og Noa gik ud med Dyr og med Fugle og offrede af dem til Herren, og takkede Ham for Hans Frelse.

Da gjorde Herren sin Pagt med Noa og sagde: Jeg vil ikke mere herefter forbande Jorden for Menneskens Skyld, enddog Menneskets Hjertes Tanke er ond af hans Ungdom, og Jeg vil ikke mere herefter slaae alt hvad der lever; saalænge Jorden bliver endnu, skal Sæd og Høst, og Frost og Hede, og Sommer og Vinter, og Dag og Nat ikke aflade, Jeg haver sat min Bue i Skyen, og det skal skee, naar Jeg fører Skyen over Jorden, da skal Buen sees i Skyen, og Jeg vil komme min Pagt ihu, som er mellem Mig og eder og alle de levende Sjæle af alt Kiød, at der ikke mere skal være Vand til en Flod at fordærve **A:7**alt Kiød. Og see! de Aar ere nu forgangne i tusindetal, og Herren har holdt sit Ord, og Jorden er ikke fordærvet af Vand, og Regnbuen sees med deilige Farver i Skyen, naar Skyen hengaaer over Jorden. 1. Moseb. 4-9.

Og Noas Sønner, som udgik af Arken, vare Sem, Cham og Japhet, og af deres Børn blev al Jorden besat allevegne, og Noa velsignede Sem, og kaldte Herren *hans* Gud, og Noa velsignede Japhet, og sagde i sin Spaadom, at han skulde bo i Sems Pauluner, det er i den Bolig, som Herren beredte for Sem til Frelse og Fred, men Cham spaaede Noa kun ilde, thi han foragtede Himmels Gud og sin Fader.

Og al Jorden havde eet Tungemaal og eens Tale, og det skedte da de reiste fra Østen, da fandt de en Slette og boede der, og de sagde en til hverandre: velan! lader os stryge Leer til Tegl og brænde dem vel, og de havde Tegl for Steen og Liim for Kalk, og de sagde: velan! lader os bygge os en Stad og et Taarn, hvis Spidse gaaer indtil Himlen, og lader os gjøre os et Navn, at vi ei skal adspredes til at udslettes af Jorden. Saa vilde Menneskens Børn ei tro Guds Pagt og Hans Bue i Skyen, men de vilde prøve Størke med Ham, og vinde det Navn, at de havde bygget et Bolværk mod Syndflodens Vande, naar Herren igjen lod dem komme paa Jorden. Men Herren af Himmelen fornede sig til at see paa Jorden, Han saae **A:8**deres Hænders Gjerning, at den var ond, og deres Hjertes Tanker, at de vare ugudelige, og Han blandede deres Tungemaal, saa den Ene ei forstod den Anden, og Herren adspredte dem derfra over al Jordens Kreds, og de lode af at bygge Staden, derfor kaldte Man dens Navn Babel, det er Forvirring, thi Herren forvirrede der al Jordens Tungemaal. 1. Moseb. 11.

Saa adspredtes da Menneskene paa Jordens Kreds, og det var længe, at Man tænkte den var skiftet kun i trende Parter og Dele, den ene Part er Asialand, der som Menneskene boede først, og byggede paa Babels Taarn, og der havde Sems Afkom mest sin Bolig, og den Part ligger i Øster; den anden Part er Afrika eller Morland, den ligger i Sønder fra os, og der skinner Solen hedest, og Menneskene ere brune og sorte af Ansigt, og kaldes derfor Blaamænd og Morianer, og ere mest Chams Afkom; men den tredie Part er nævnet Europa, den ligger vesten for Asia og norden for

Morland, der boe mest Japhets Børn, og af dem ere vi. Nu er det vitterligt nok, at der, vesten for os i Europa, og er en Verdenspart, baade stor og besat, som kaldes Amerika eller Kolumbialand, rig paa Sølv og paa Guld og Ædelstene, men det var et hemmeligt Land i de forrige Tider.

Alt som Menneskene igjen bleve mangfoldige, saa blev og Synd og Ugudelighed megen og mangfoldig paa Jorden, og de Fleste **IA:9**holdt op at frygte og dyrke den levende Gud, som skabte Himlen og Jorden, de gave sig til at troe paa Soel og Maane og Stjerner, og optænkte i deres Hjertes Fordærvelse og deres Sinds Forfængelighed allehaande Afguderie og Daarlighed, saa at Mange tjente baade Dyr og Orme, som om de vare Guder, og de gjorde sig Billeder og Lignelser efter de Ting, som ere i Himmelen og paa Jorden, de gjorde dem af Sølv og Guld og Stene og Træ, og faldt paa Knæ at tilbede et Menneskes Hænders Gjerning og et Menneskes forfængelige Indbildning, og offrede Gaver og bade Bønner, og optænkte mange daarlige og ugudelige Skikke, og stolede paa de Billeder, som ei kunde see med Øine, ei høre med Øren, og ei gaae paa de udskaarne Been. Visselig er det saare at forundres over, hvorledes Mennesker vare saa daarlige, og der var ingen Forstand i dem til at betænke det, men det kom altsammen deraf, at de vidste det vel, det var ikke dem selv, som gav Liv og Lykke, Regn og frugtbare Tider af Himlen, men de vilde ikke tro, at det kom fra den levende Gud, som seer ind i Hjertet, og skrev sine hellige Bud derinde, de vilde have Guder, som ikke brød sig om, at de førte et ondt og liderligt Levnet, og at deres Hjerte var fuldt af Misundelse, Had, og andre syndige Lyster, derfor bildte de sig ind, at der vare Levende i Soel og Maane, i Vandløb og Dyr og rundt udi Luften, som raadte for Veir og for Jordens Grøde, og for alle de Ting, som skee her i Verden. De **IA:10**meente da, at saadanne Aander skulde blive deres Venner, naar de tjente dem som Guder og gjorde dem Ære, og meente vel ogsaa, at de kunde hjælpe dem imod den stærke usynlige Gud, som de mest kaldte Skiebnen. Det er da Begyndelsen til alt Afguderie, at Menneskene ikke vil lyde Guds Bud, men have sig Guder, med hvem de kunne vandre i Ugudelighed.

Saa glemtes da Sandheden Dag for Dag alt mere og mere, og Løgnen fik Magt, og det var at vente, at Menneskens Slægt vilde blive som Kvæget, og ødelægges aldeles af Uteerlighed og indbyrdes Strid; men Herren er naadig og saare miskundelig, Han havde udvalgt sig et Folk til at vogte paa Sandhed, og høre Hans Ord, og af dem vilde Han opreise den Menneskens Søn, i hvem alle Jorderigs Slægter skulde velsignes.

Der var en Mand i Asialand ved Navn Abraham, af Sems Afkom, det var en gudfrygtig Mand, og han holdt hardt ved den Sandhed, som han havde hørt af sine Fædre, og han tjente den levende Gud i from Eenfoldighed, og Hjertens Oprigtighed. Og

Herren sagde til Abraham: gik ud fra dit Land, fra din Slægt, af din Faders Hus til det Land, som Jeg vil vise dig, og Jeg vil gjøre dig til et stort Folk, og velsigne dig, ja i dig skal alle Slægter paa Jorden velsignes. 1. Moseb. 12.

Der løber et Vand langt sønden for os imellem Verdens de tre gamle Parter, og det **|A:11|**kaldes derfor det Middellandske Hav, og det har for Norden Europa, og Morland for Sønden, men Asien kommer det til, naar det løber i Øster, og der paa Asiens vestre Kyst er et Land, hvor nu Tyrkerne raade, det kaldtes Canaan i forrige Tider, og det var dengang et deiligt og frugtbart og ønskeligt Land, det var Landet, som Gud førte Abraham til. Og Herren taledede til Abraham og sagde: dette Land vil Jeg give din Afkom, og Herren prøvede ham, og gav ham ikke selv en Fodsbred at eie i Landet, og gav ham ikke den lovede Søn, førend han var gammel, men Abraham troede Gud, og det blev regnet ham til Retfærdighed. Saa havde da Abraham ikke visse Værelser i Canaans Land, men han fløttede om, som en Fremmed i Landet med sine Hjørde, det er med hans Kvæg, og han udslog sit Paulun, det er hans Telt, og boede derunder alle sit Livs Dage, og Herren kaldte Abraham sin Ven, og samlede ham til hans Fædre i Fred.

Abraham avlede Isak, og Isak avlede Jakob, og ham kaldte Herren Israel, det er Guds Kiæmpe eller Stridsmand, og Isak og Jakob boede under Pauluner, som Fremmede i Canaans Land, til et Tegn, at Guds Børn ere Fremmede paa Jorden, og have i Himlen hos Gud deres Fædreneland, og de troede Gud og stolede paa Ham, og Han velsignede dem og gav dem Abrahams Haab til Arv, og lovede dem, at i deres Sæd skulde Jorderigs Slægter velsignes. 1. Moseb. 26-28.

|A:12|Jakob eller Israel avlede de tolv Patriarcher, det er Stammefædre, som de bleve for Israels Børns Slægter, og de navnkundigste ere iblandt dem Juda og Levi og Joseph, men det begav sig, at Joseph blev hadet af sine Brødre, og de solgte ham til Ægypten, til Chams Land, som nu regnes til Morland, men ligger tæt op til Asialand. De tænkte Ondt imod ham, men Herren tænkte, at vende Alt til det Gode, og Han var med Joseph, og gav ham Naade for hans Herres Øine i Ægypti Land, og fyldte ham med Viisdom og Kundskab, og frelste ham af Angest, og ophøiede ham til at være den Næste efter Kongen. Og der kom Hunger i Canaans Land, der som Jakob boede, og hans Sønner droge til Ægypten, at købe sig Korn, og de kom for Joseph at staa, og de kiendte ham ikke, men han kiendte dem og forfærdede deres Sjæle, at de maatte komme deres Synd ihu, og lod sig op for dem paa det Sidste, ja det blev Enden, at Jakob kom med al sine Børns Slægt ned at bo i Ægypten, og Kongen gav dem Gosen Land at være udi, dem og deres Børn og deres Kvæg, og Alt hvad de eiede, og Israels Børn vare halvfjerdesindstive Sjæle. 1. Moseb. 37 og 39-47.

Jakob kom til sine Dages Ende, og velsignede sine Sønner og sagde dem forud, hvor de skulde boe udi Canaans Land, og hvad Adskillighed der skulde være paa deres Stammers Sind og Bedrift, og lod i en mørk Tale forstaa, at af Juda Stamme skulde den Løve **A:13**opstaa, der skulde knuse Slangens Hoved, den Freds Mand, paa hvem Folkene skulde stole (1. Moseb. 49. 9-13). Han sov hen i Tro paa sin Gienløser, og hans Liig blev ført til Canaan, at jordes hos Abrahams og Isaks, til et Tegn, at Israel skulde stadfæstes i Landet. Siden døde Joseph ogsaa, og hans Lig blev i Ægypten, men han troede saa vist paa sine Fædres Guds Ord, at han tog en Eed af Israels Børn, og sagde: Gud skal visseligen besøge eder, og opføre eder af dette Land, i Landet, som han haver tilsoret Abraham, Isak og Jakob, og I skal opføre mine Been herfra. Saa bleve Josephs Been i Ægypten, til et Vidnesbyrd for Israels Børn, at de ei havde hjemme der, men skulde altid stunde mod Canaans Land, og vente paa Guds Time. Saadant et Vidnesbyrd kunde og gøres behov til at styrke Israels Børn, thi da der kom en anden Konge i Landet, som ikke vilde vide af Joseph at sige, og han saae, at Israels Børn vare mange, da plagede han dem svarligen, og der han saae, at de alligevel voxte og formerede sig, gav han den ugudelige Forordning, at alle deres nyfødte Børn skulde druknes i Nilstrømmen, det er en Vandflod, som løber langs igiennem Ægypten, og blev af de afgudiske Indbyggere dyrket som en Gud, fordi Gud lod den paa visse Aarets Tider hovne op, og gaa over Landet og vande det til Grøde og Frugtbarhed. Nu saae det da ud, som om Gud havde glemt sit Folk; henved fire hundrede Aar vare forløbne, siden **A:14**Han gav Abraham sin Forjættelse, og endnu var hans Afkom i Udlændighed, ja det lod som om hans Slægt skulde aldeles ødelægges, men Herren vilde kun prøve sit Folk, og drive dem til med Suk og Bøn at slaa deres Lid til Ham, som den Eneste, der var mægtig til at frelse dem, og der Timen kom, da hørte Han deres Suk, og tænkte paa sin Pagt med Abraham, Isak og Jakob, og lod den Frelsning aabenbares, som han i Stilhed havde beredt. 1. Moseb. 50. 2. 1.

En af Jakobs Sønner heed Levi, og Levi avlede Kahat, og Kahat avlede Amram, men Amram avlede en Søn i de Dage, der den Befaling var udgangen, at de nyfødte Drengene skulde kastes i Floden, og hans Moder skjulte ham i 3 Maaneder, men der hun ikke kunde skjule ham længer, da gjorde hun en Kiste af Rør, og lagde Drengen deri, og satte den Kiste imellem Sivet ved Bredden af Floden. Da føiede Gud det saa, at Pharaos, det er Kongens Daatter kom til den samme Stæd, og som hun gik der med sine Jomfruer hos Floden, da saae hun Kisten og lod sig den hente, og lukke den op, og der hun saae den liden grædende Dreng, da rørte Gud hendes Hjerte, og hun ynkedes over ham, og tog ham og lod ham opamme, men der han blev større, havde hun ham hos sig, og kaldte ham Moses, det er den

Optagne af Vandet, og lod ham flittelig oplære i al Ægypternes Viisdom og Kundskab. Denne Moses var det, Gud hav|A:15de beskikket til sin Tjener, til at udføre sit Folk af Ægypten. 2. Moseb. 2. Ap. Gg. 7.

Der er et Land imellem Ægypten og Canaan, som kaldes Arabien, og der ere mange og brede Ørkener, det er Heder, hvor ingen Byer findes og intet Korn kan gro; i en af dem gik Moses og vogtede Kvæg, da aabenbaredes Herren for ham og sagde: Jeg er Abrahams, Isaks og Jacobs Gud, Jeg har seet mit Folks Elendighed og hørt deres Skrig, saa gak nu, og Jeg vil sende dig, og udfør mit Folk, Israels Børn af Ægypten. 2. Moseb. 3

Da kom Mose at staa for Pharao, Kongen i Ægypten, og sagde: saa siger Herren, Israels Gud: lad mit Folk fare! men Pharao svarede: hvem er den Herre, hvis Røst jeg skal lyde; jeg kiender ikke den Herre, jeg vil ei heller lade Israel fare. Men Pharao lærte at kiende den Herre, thi Han slog Ægypterne med svare Plager, og gjorde underlige Gierninger i Chams Land, ved sin Tjener Moses og hans Broder Aaron, og paa det Sidste lod han sin Morderengel gaae igiennem Landet, og de bleve slagne ihjel paa een Nat, alle de Førstefødte af Menneskers Børn og af Kvægs Affødning, men alt Levende hos Israels Børn blev ilive, thi Herren havde befalet dem, at slagte et Lam i hvert Hus, og stryge af dets Blod paa Dørstolpen, og Morderengelen kom ikke i Huset, der som Lammets Blod var tilsyne. Det Lam kaldtes Paaskelam, og det skulde ædes af Israels Børn |A:16hvert Aar, til en Ihukommelse om deres Frelsning, og til et Tegn paa, at den Kvindens Sæd skulde engang slagtes som Lammets, og med sit Blod frelse Sjælen fra den store Morderengel, og fra den evige Død. Der Pharao saae, at Herrens Haand var stærk over Landet, og at han selv intet formaaede imod Himlens Konge, da lod han Folket fare, men der Nøden var forbi, da forhærdede han igjen sit Hjerte, og tog til sig sine Krigsfolk og Vogne og Ryttere, og drog hastelig frem at ødelægge Israels Børn. Der er et stort Vandsted imellem Ægypten og Arabialand, som kaldes det røde Hav, og dertil var Moses kommet med Israels Børn; men der de saae Pharao med hans Vogne og Ryttere og med al hans Krigshær, da bleve de saare bange i Sindet, og knurrede mod Moses, og sagde: var der ikke Grave nok i Ægypti Land, siden du førte os ud til at dø i Ørken? Da sagde Moses til Folket: frygter ikke, staaer og seer Herrens Frelse, Herren vil stride for eder, og I, I skal tie. Og Moses udtrakte sin Haand over Havet i Herrens Navn, og Herren lod Vandet bortfalde ved et stærkt Østenveir den ganske Nat, og Vandene skildtes ad, og Israels Børn gik midt igiennem Havet, som paa tørt Land, og Vandet stod som en Mur paa deres høire og venstre Side, men der de vare komne over, og Ægypterne fulgte efter, da sagde Herren til Moses: udræk din Haand over Havet! og han gjorde saa, og Vandene faldt tilbage over Ægypterne, over deres

A:17Vogne og over deres Ryttere, og der blev end ikke een levende af dem alle. Da sang Mose og Israels Børn Herren en Lovsang for Hans Miskundhed og Hans mægtige Gierninger, og de gik frem at komme til Canaans Land, og Herren gik for dem i en Skystøtte om Dagen, og i en Ildstøtte om Natten, og Han gav dem sine Bud, de ti Budord ved Sinai Bjerg, og talede selv til dem af Himmelen i Tordens Røst, og gav dem mange andre Bud ved Mose sin Tjener, som de skulde holde, baade de og deres Børn efter dem, og være et helligt Folk, Guds Folk, adskildt fra alle de Folk, som boe paa Jordens Kreds; og Han gav dem Brød i Ørken, Manna, det er Honningkorn, der faldt paa Jorden, som Dug om Morgenens, og Han gjorde mange andre Tegn og underlige Gjæringer for deres Ansigt, men endda knurrede de mod Herren og Mose, og vilde ikke høre hans Røst, og de gjorde sig en Guldkalv, og dandsede omkring den, og sagde: see! Israel, det er dine Guder, som udførte dig af Ægypten. Og Herren tugtede dem med haarde Plager, og naar han slog dem, da bøiede de deres stive Nakker, men de knurrede igjen og syndede, og det skedte, at Mose udsendte tolv Mænd af Israels Ældste til at bespeide Canaans Land, og de gjorde saa og kom igjen, og lovede storlig Landets Leilighed og Vilkaar med Deilighed og Frugtbarhed, og to Mænd bar paa en Stang en Vinkvist med dens **A:18**Vindrue til ydermere Tegn og Vished; men ti af de Mænd, som vare dragne op at bespeide Landet, fortalte og sagde: vi formaa ikke at drage op imod det Folk i Landet, thi det er stærkere end vi, og vi saae Kiæmper der, og vi vare som Græshopper for vore Øine, og vi vare ligesaa for deres Øine. Da opløftede al Menigheden sin Røst, og Folket græd den samme Nat, og knurrede mod Mose og Aaron, og sagde: gid vi vare døde i Ægypten, eller gid vi maatte dø i denne Ørk! hvorfor fører Herren os til dette Land, til at falde ved Sværdet, vore Kvinder og vore smaa Børn maa blive til Rov. Og den ene sagde til den anden: lader os keise en Hovedsmand og vende tilbage til Ægypten! Men Mose og Aaron sørgede, og laa paa deres Ansigter, og Josva Nuns Søn og Caleb Jephunne Søn af Ephraims, det er Josephs Søns Stamme, og af Juda Stamme, to af Speiderne, de sønderreve deres Klæder, og sagde til Folket: værer ikke gjenstridige imod Herren, og frygter ikke for Folket i Landet, thi deres Beskiærmelse er borte, Herren er med os, frygter ikke for dem! Da sagde den ganske Menighed, at Man skulde stene dem, men da kom Herrens Herlighed tilsyne for alle Israels Børn, og Herren sagde til Mose: hvorlænge skal dette Folk opirre Mig, og de vil ikke tro paa Mig ved alle de Tegn, som Jeg haver gjort midt iblandt dem, Jeg vil slaa dem med Pestilense og ødelægge dem, og af Dig vil jeg opreise mig et Folk, større og **A:19**stærkere, end dette. Da sagde Mose: slaaer Du dette Folk ihjel, hvilket Du opførte med Kraft fra Ægypten, og for hvis Ansigt Du sees øiensynlig, da skal Hedningene tale, naar de høre det Rygte om Dig, og sige: fordi Herren ikke

formaaede, at føre dette Folk ind i Landet, som Han havde soret dem, derfor har Han slagtet dem i Ørken. Og nu, Kiære! Herren er langmodig og af megen Miskundhed, som forlader Misgjerning og Overtrædelse. Kiære! forlad dette Folks Misgjerning efter Din store Miskundhed, ligesom Du gjorde fra Ægypten af hidindtil. Og Herren sagde: Jeg har forladt det efter dit Ord, men sandelig, saa sandt som Jeg lever, skal Herrens Kraft aabenbares i det ganske Land, thi alle de Mænd, som have seet Min Herlighed, og Mine Tegn, som Jeg gjorde i Ægypten og i Ørken, og have nu fristet Mig ti Gange, og ikke hørt paa Min Røst, de skal ikke see det Land, som Jeg haver tilsoret deres Fædre, siig til dem: saasandt som Jeg lever, siger Herren, ligesom I have talet for Mine Øren, saaledes vil Jeg gjøre ved eder, eders døde Kroppe skal falde i denne Ørk, og Ingen af eder skal indgaae i Landet, uden Caleb Jephunne Søn og Josva Nuns Søn, men eders smaa Børn, om dem I sagde: de skal blive til Rov, ja dem vil Jeg føre derind, at de skal kjende det Land, som I have foragtet, eders Børn skal være Hyrder i Ørken i fyrgetive Aar, indtil eders døde Kroppe ere nedfaldnened. Og det gik saa, efter alle de Ord, som Herren havde talet, ja Mose og Aaron, de kom end ikke ind udi Landet, thi det skedte, der Folket var i den Ørk Sin, og havde ikke Vand, og knurrede mod Mose, da sagde Herren til Mose: tag din Kjep og gak frem, du og din Broder, for Menighedens Ansigt, og I skal tale til Klippen for deres Øine, saa skal den udgive Vand; men de bleve skrøbelige i Troen, og Mose tog sin Kjep, og slog paa Klippen to Gange, og der udgik meget Vand, men Herren sagde til Mose og til Aaron: fordi I troede ikke paa Mig til at ære Mig for Israels Børns Øine, derfor skal I ikke føre Folket ind i det Land, som Jeg haver givet dem. Og Aaron døde ei længe derefter, men Mose levede indtil de fyrgetive Aar vare hartad fulde, og førte Folket lige til Canaans Landemærke, til den Flod Jordan, som flyder østen for Landet. Og det skedte, der Mose vidste, at hans Dages Tal var fuldt, da gik han frem for al Israel og talede, og sagde til dem: jeg er i Dag hundrede og tive Aar gammel, jeg kan ikke længere gaae ud og gaae ind for dit Ansigt, thi Herren sagde til mig: du skal ikke gaa over denne Jordan, men Herren din Gud, Han gaaer over for dit Ansigt, Han skal ødelægge Folkene for dit Ansigt, og Josva, han skal gaa over for dit Ansigt, saasom Herren haver sagt. Og Mose havde talet alle Herrens Buds Ord for Israels Børn, for de Unges Øren, som vare opvoxne i Ørken, og **A:21**kommet alle Herrens store Gjerninger ihu, og han havde sagt: hør Israel! Herren vor Gud, Herren er Een, og du skal elske Herren din Gud af dit ganske Hjerte og din ganske Sjæl og af al din Formue, og du skal elske din Næste som dig selv, og I skal elske den Fremmede, thi I have været fremmede i Ægypti Land, og Herren eders Gud er en Gud over Guderne og en Herre over Herrerne, den store, den mægtige og den forfærdelige Gud, som ikke dømmes efter Anseelse, og tager ei Skiænk, som skaffer

Faderløse og Enker Ret, og som elsker den Fremmede, at give ham Føde og Klæde; see! jeg lægger i Dag for eders Ansigt Velsignelse og Forbandelse, Velsignelse, naar I lyde Herrens, eders Guds Bud, som jeg byder eder i Dag, men Forbandelse, dersom I ikke lyde Herrens, eders Guds Bud, og vige af den Vei, som jeg byder eder i Dag. Og Mose skrev alle Herrens Ord i en Bog, og befalede, at naar al Israels Menighed kom tilsammen hvert syvende Aar at sees for Guds Ansigt, da skulde alle Bogens Ord læses for deres Øren. Og Herren gav Mose en hellig Sang i hans Hjerte, og lagde den Sangs Ord paa hans Tunge, og bød ham at tale den for Israels Øren, saa de kom den ihu, og at skrive den i Bogen for Israels Børn, til et Vidnesbyrd, naar de forlode Herrens Veie og gik hen at tjene Afguder. Men det skedte, da Mose havde fuldendt sin Gjerning og sin Tale, da gik han op paa Nebo Bjerg, som Herren befoel ham, og Herren oplod hans **A:22**Øie, saa han beskuede Canaans Land, det forjættede Land, indtil det yderste Hav, og han døde der, og Herren begrov ham. Og Mose var hundrede og tive Aar, der han døde; hans Øie var ikke dummet, og hans Kraft var ikke veget fra ham, og Israels Børn begræd Mose i tredive Dage, og Josva, Nuns Søn, blev fyldt med Viisdoms Aand, thi Mose havde lagt sine Hænder paa ham, men der opstod ikke en Prophet ydermere i Israel, som Mose, hvem Herren kjendte Ansigt til Ansigt, som skrevet staaer: Herren taledes til Mose, Ansigt mod Ansigt, ligesom en Mand taler med sin Næste, og Herren sagde: dersom Nogen er eders Prophete, da vil Jeg, Herren, give Mig tilkiende for ham i en Syn, i en Drøm vil Jeg tale med ham, saa er ikke min Tjener Mose, han er trofast i mit ganske Hus, Jeg vil tale mundtlig med ham og synlig, og ikke i mørk Tale, og han skal beskue Herrens Lignelse. Alligevel taledes Mose til Folket i Herrens Navn, og sagde: en Prophete midt ud af dig, af dine Brødre ligesom mig, skal Herren din Gud opreise dig, Ham skal I høre, thi saa sagde Herren til mig: Jeg vil opreise dem en Prophete midt ud af deres Brødre, ligesom du er, og Jeg vil lægge mine Ord i hans Mund, og han skal tale til dem, alt det, som Jeg vil befale ham, og det skal skee, at den, som ikke vil høre paa mine Ord, som han skal tale i mit Navn, med ham vil Jeg gaae i Rette. Saa taledes da Herren ved Mose om hver Prophete, som Han vilde **A:23**opreise blandt Israels Børn, men mest om den store Prophete, som engang skulde komme til Verden, thi Loven er given ved Mose, men Naade og Sandhed er blevet ved Jesum Christum. 2 Moseb. 5. 12. 14. 15. 32. 33. 3 Moseb. 19. 4 Moseb. 12. 13. 14. 20. 5 Moseb. 10. 11. 18. 31. 32. 34. Joh 1.

Alle disse Taler om de Ting fra Verdens Begyndelse, og om Herrens Gierninger og al Israels Handel, de ere skrevne med mange Ord efter Herrens Røst ved Moses hans Tjeners Haand, og de ere rene Taler, og der er ingen Løgn i dem, og de staa at læse i de fem Mosebøger, og de ere Bibelens Begyndelse.

Og det skedte efter Moses Herrens Tjeners Død, da sagde

Herren til Josva, Nuns Søn: Mose min Tjener er død, saa gjør dig nu færdig, og drag over Jordan, du og alt Folket, Israels Børn, til det Land, som Jeg giver dem. Ingen Mand skal bestaa for dit Ansigt alle dit Livs Dage, ligesom Jeg var med Mose, vil Jeg være med dig, Jeg vil ikke overgive dig og ikke forlade dig, vær frimodig og vær stærk! Og det skedte, der Folket skulde gaae over Jordans Flod, da opreistes Flodens Vande til en Dynge, og Folket gik med tør Fod derover til et Tegn, at den levende Gud var med dem, ligesom med deres Fædre, og Josva kaldte ad tolv Mænd, een af hver Stamme, og sagde: tager hver for sig en Steen paa sin Axel midt udi Floden, og reiser dem op paa hiin Side Jordan, og de skal |A:24| være til Tegn, at naar eders Børn adspørge: hvad skal disse Stene vel sige? da skal I fortælle dem Herrens Gjerning, og de Stene skal være til en Ihukommelse for Israels Børn evindelig. Josvabogs 1. 4.

Og Josva drog frem for Israels Børns Ansigt til Strid imod Canaans Folk, men Herren streed for sit Folk, og Stædernes Mure maatte falde, og Kongerne med deres Krigshær de bleve til døde Kroppe, og Intet kunde staa for Israels Ansigt, thi Herren var med ham, at give ham Landet, som Han havde lovet Abraham, Isak og Jacob, men ikke paa eengang, at de vilde Dyr skulde ikke fordærve Landet. Saa blev da Cananiten mangensteds boende i Landet, og skulde uddrives alt som Israels Børn bleve mange, og skulde prøve Guds Folk, om de vilde holde fast ved de hellige Bud, som de havde annammet. Og det skedte efter mange Aar, der Herren havde skaffet Israel Rolighed for alle deres Fiender trindt omkring, og Josva var gammel af Aars Tal, da forsamlede Josva alt Folket, og han kom alle Herrens store og underlige Gjæringer ihu, dem, som Han havde gjort fra den Time, der Han kaldte ad Abraham sin Tjener paa hin Side Floden, og lod ham omvanke i Canaans Land, indtil denne Dag, da Herren havde gjort sin Tjeners Abrahams Sæd mangfoldig og stærk, og indført dem i det forjættede Land til at eie det. Og Josva sagde til de Ældste og Øversterne blandt Folket: saa værer frimodige til at holde og gjøre alt |A:25| det, som er skrevet i Moses Lovbog, at I ikke vige derfra til høire eller venstre Side; da skal een Mand af eder forfølge Tusinde, thi Herren eders Gud, Han er den, som strider for eder. Men dersom I vende tilbage, og hænge ved disse øvrige Hedninger, og I gjøre Svogerskab med dem og holde Omgængelse med dem, da skal I visseligen vide, at Herren eders Gud skal ikke fremdeles fordrive disse Folk fra at være for eders Ansigt, men de skal blive eder til en Strikke og til en Snare og til en Svøbe paa eders Sider, og til Brodde i eders Øine, indtil I omkomme af dette det gode Land, som Herren eders Gud har givet eder. Og Josva sagde til alt Folkets Menighed: saa frygter nu Herren, og tjener Ham i Fuldkommenhed og Sandhed; men om det mishager eder, at tjene Herren, saa udvælger i Dag hvilke Guder I vil tjene, jeg og mit Huus vi vil tjene Herren. Da svarede alt Folket og sagde: det

skal være langt fra os at forlade Herren, til at tjene fremmede Guder, thi Herren, vor Gud, Han er den, som opførte os og vore Fædre af Ægypti Land, af Trældommens Hus, og som haver gjort disse store Tegn for vore Øine, og bevarede os paa al den Vei, hvorpaa vi gik, og blandt alle de Folk, som vi have gaaet midt igjennem. Saa tjente Israel Herren, saalænge Josva levede, og saalænge de Ældste levede, som levede længe efter Josva, og som vidste al Herrens Gjerning, som Han havde gjort imod Israel. Jos. 23. 24.

|A:26 Men der Josva, Nuns Søn, var død, og begravet i hans Arvs Landemærke paa Ephraims Bjerg, og der al den gamle Slægt var forsamlet til sine Fædre, da opkom der en anden Slægt efter dem, som ei kiendte Herren, ei heller Hans Gierning, da gjorde Israels Børn det Onde for Herrens Øine, og de forlode deres Fædres Gud, som udførte dem af Ægypti Land, og vandrede efter fremmede Guder, af de Folkes Guder, som vare rundt omkring dem. Saa optændtes Herrens Vrede over Israel, og Han gav dem i Røveres Haand, og de røvede dem, og Han solgte dem i deres Fienders Haand trindt omkring, og de kunde ikke mere bestaae for deres Fienders Ansigt. Da bleve de saare fulde af Angest, og Herren opreiste Dommere til at frelse dem af deres Røveres Haand, og Herren var med Dommeren, og frelste dem af deres Fienders Haand, saalænge Dommeren levede, thi Herren rørtes ved deres Suk, naar de trængtes og tryktes; men det skedte, at naar Dommeren døde, da vendte de tilbage, og fordærvedes mere end deres Fædre, med at vandre efter fremmede Guder, at tjene dem og tilbede for dem. Saa staar der da at læse i Dommernes Bog om Israels Synd, om hvordan Herren tugtede dem, og frelste dem saa, naar de raabte til Ham, og lod det kiende, at Han er god og Hans Miskundhed varer evindelig, og der ere mange mærkelige Taler om den dristige Ehud, og om Debora, den forstandige, mandhaftige Kvinde, som saae **|A:27** Herrens Syner og sang Hans Priis, og om den mægtige Gideon, og den vældige Jephta, og om Samson, den stærke Guds Kiæmpe, om alle de Dommere, som Herren opreiste i Landet. D. B. 3-16.

Og det skedte efter mange Aars Forløb, da var Eli Ypperstepræst; han var af Aarons Børn, og tjente i Guds Helligdom. Men det havde saadan Skik med Herrens Helligdom iblandt Israels Børn, at der Mose var hos Herren paa Sinai Bjerg, da saae han en Lignelse af de himmelske Ting, og Herren befoel ham, at han skulde bygge en Helligdom efter den Lignelse, som saaes af ham paa Bjerget. Den skulde laves som en Kiste af kosteligt, dyrebart Træ, og Ark skulde være dens Navn, til et Tegn, at ligesom Noa blev frelst udi Arken, der Syndflodens Vande gik hen over Jorden, saa skulde og Israels Børn, naar de holdt den Guds Pagt, som lagdes i Arken, frelses fra den aandelige og evige Død, som Synden forskyldte. Over

den Ark skulde reises en Stol af det reneste Guld, og Naadestol skulde den hede, til Tegn, at Menneskens Børn havde ei deres Dyd og Retfærdighed, men kun Guds Naade at takke for Frelsen. Over den Stol vilde Herren lade sin Herlighed skinne, og tale derfra til sit Folk ved Mose, og Aaron Guds Ypperstepræst, og ved Aarons Sæd, Hans salvede Præster, alt til et Tegn, at Herren ikkun vilde kiendes ved dem, som bøiede Hjertet ydmygelig for Ham, og søgte Hans Naade, Alt til **A:28**et Forbillede af den Frelser, som engang skulde komme med Guds Herlighed i sit Aasyn, og tale til Folket Guds gode Ord, og gjøre dem Vei til Guds Naade. Denne Guds Helligdom var til at føre og flytte med Folket, som vandrede, til et Tegn, at Herren er nær hos alle dem, som kalde paa Ham i Sandhed, og til et Tegn, at Guds Børn have hernede ei blivende Sted. Men naar de hvilede, da stod Helligdommen under en kostelig Telt, og Ingen uden Præsten maatte indgaa deri, men udenom vare store Forgaarde, og der skulde Dyrene slagtes, hvilke Herren befalede dem at offre til Tegn, at Menneskens Børn havde alle ved Synden forskyldt den evige Død, og kunde ei frelses, uden naar Een gik i Døden for dem, og udgød sit uskyldige Blod til deres Synders Forladelse. Den Telt over Arken kaldtes Tabernaklet, og der Israels Børn bleve mægtige i Canaans Land, da blev den sat i Silo, i Ephraims Arv, og der tjente Eli for Herrens Ansigt, alt som hans Fædre. 2 Moseb. 25-31. Josvab. 18. 1 Samuels Bogs 1.

Og der var en Mand fra Ephraims Bjerg, og hans Navn var Elkana; han havde en Hustrue, som heed Hanna, og hun havde ingen Børn, men der hun tilbad i Silo, da bad hun til Herren, og gjorde et Løfte, og sagde: Herre Zebaoth! om Du seer til din Tjenerindes Elendighed, og giver hende en Søn, da vil jeg give ham til Herren alle hans Livs Dage. Og det skedte, da Aaret **A:29**gik om, da fødte Hanna en Søn, og kaldte hans Navn Samuel, det er: Guds Naadegave, og Hanna kom sit Løftes Ord ihu, og hun førte ham op, da han var en liden Dreng, til Herrens Hus, og gav ham i Elis Haand, og lovede Gud og sang yndelig for Herren i sit Hjerte og med sine Læbers Ord. Og Elis Sønner vare den Ondes Børn, og vilde ei kiende Herren, men Drengen Samuel gik og blev stor og behagelig baade for Gud og for Menneskene. Og Guds Ord var dyrt i de samme Dage, og Ingen havde Herrens Syner, men det skedte en Aftenstund, der Samuel laae i Tabernaklet, og Guds Lampe brændte, da kaldte Herren ad Samuel, men Samuel kiendte ikke Herrens Røst, og tænkte at det var Elis, og løb til ham, men der det kaldte anden og tredie Gang, da forstod Eli, at Herren kaldte ad Drengen, og bød ham at svare: tal Herre! thi din Tjener hører; og Herren taledede til ham om alt det Onde, som skulde komme over Elis Hus, og over ham, fordi han straffede ikke sine Sønners Misgierning. Og om Morgenen vilde Eli høre Herrens Ord, og han hørte dem, og sagde: Han er Herren, Han gjøre hvad som er godt for

Hans Øine. Og Samuel blev stor, og Herren var med ham, og han var en Seer, det er: Den, som seer Guds Syner, som seer en Lignelse af det, hvilket endnu ei er kommet tilsyne for de andre Menneskens Børn, eller som er usynligt for dem, men en Seer kaldtes siden en Prophete, det er: Een, som siger |A:30noget Hemmeligt forud, thi Seerne talede forud i deres Spaadom om de Ting, som skulde aabenbares, som ei var tilsyne for Andre, og ei kunde udgrundes ved menneskelig Forstand. Og det skedte, at Philisterne, de Folk, som boede vesten for Israels Børn ud til Havet, de strede mod Israels Børn, og fik Magt, og de toge Herrens Ark, som var i Leiren, og de sloge Elis Sønner med skarpe Sværd. Eli var otte og halvfemtesindstive Aar gammel, og sad paa en Stol hos Veien og stirrede omkring sig, thi hans Hjerte var forskrækket, fordi Herrens Ark var i Leiren; og der kom en Mand fra Striden, hans Klæder vare revne, og der var Jord paa hans Hoved, og han bar Tidende for Eli, og sagde: Israel flyede for Philisternes Ansigt, og der skede et stort Slag paa Folket, og dine to Sønner ere ogsaa døde, og Guds Ark er taget; men da han meldte om Arken, da faldt Eli baglænds af Stolen, og Halsens Been bleve brudte, og han døde; han havde dømt Israel i fyrgetive Aar. 1 S. B. 1. 2. 3. 4.

Saa var da Herrens Ark i Philisternes Land, og der var ingen Herlighed i Israel, og Philisterne satte Arken i deres Afguds, Dagens Hus; men see! om Morgenen da laa Dagens Billede nedkastet, og Hovedet og Hænderne vare afhugne, og Herren slog Folket i Staden med Pestilense og haard Sygdom, og Philisterne flyttede Arken omkring i syv Maaneder fra Sted til Sted, men hvorhen de flyttede Arken, did fulgte og Plagerne med, |A:31og paa det sidste førte de den tilbage til Israels Land. Da blev al Israel glad, men de lode dog ikke af at synde mod Herren og tjene Afguder tilligemed Ham, derfor gav Herren dem i deres Fienders Haand, indtil de jamrede sig, og længtes efter Guds Frelsning. Og det skedte, at Samuel forsamlede Folket, og bød dem at bortkaste Afguders Billeder, og omvende sig til Herren, og de gjorde saa, og da Philisterne igjen drog op mod Israel, da lod Herren tordne over dem med en svar Torden paa den samme Dag, og forfærdede dem, saa bleve de slagne for Israels Ansigt, og Samuel dømte Folket med Ret og Retfærdighed alle sit Embeds Dage, og Philisterne kom ikke mere i dets Landemærke, alle Samuels Dage. 1 S. B. 5. 6. 7.

Og det skedte der Samuel blev gammel, da satte han sine Sønner til Dommere ude i Landet, men de vandrede ikke i hans Veie, men bøiede Retten og dømte uret for Gaver. Da forsamlede de Ældste af Israel sig til Samuel i den By, hvor han boede i Ramah, og dermed besmykkede de sig, at de begyndte med at klage paa hans Sønners uretvide Domme, men det var deres Ærende, at de sagde: giv os en Konge! thi vi, vi vil ogsaa være som alle Hedningene, og vor Konge skal dømme os, og drage ud for vort Ansigt at føre vore

Krige. Det syntes ilde for Samuels Øine, thi Herren var Israels Konge, og Han havde givet dem en Lov at dømmes derefter, og Han var uddraget i Strid for **A:32**deres Ansigt, og havde frelst dem af deres Fienders Haand; men Herren sagde til Samuel: hør Folkets Røst i alt Det, som de tale til dig, thi de have forkastet mig, at Jeg skal ikke regiere over dem. Og der var en Mand, ved Navn Kis, af Benjamins, Jakobs den yngste Søns Stamme; hans Søn heed Saul, og han var udsikket at lede om sin Faders Asne, og der han fandt dem ikke, gik han til Seeren, det er Samuel, at adspørge om dem; men Gud havde Dagen forud talet til Samuel, og sagt: ved denne Tid i Morgen vil Jeg sende dig en Mand af Benjamins Land, og du skal salve ham til en Fyrste over mit Folk Israel, og der Samuel saae Saul, sagde Herren til ham: see Manden! om hvem Jeg har sagt: Denne, han skal styre mit Folk. Saa tog Samuel Oliekrukken, og øste paa hans Hoved, og sagde: er det ikke saa, at Herren har salvet dig til en Fyrste over hans Arv, og Herrens Aand skal komme heftig over dig, og du skal prophete, og du skal omskiftes til en anden Mand, og det skedte, da han vendte sine Skuldre at gaae fra Samuel, da vendte Gud hans Hjerter, og Guds Aand kom heftig over ham. Dernæst forsamledes alt Folket, og der blev kastet Lod om Kongedømmet imellem Israels Stammer for Herrens Ansigt, og Benjamins Stamme blev ramt, og mellem Benjamins Slægter faldt Lodden paa Sauls Faders Slægt og paa Saul i den, og alt Folket raabte: Kongen leve! Men Ammoniterne droge op imod Israel, og Saul **A:33**uddrog og vandt Seier, men der Israel var forsamlet, da bad Samuel til Herren, og Herren gjorde et Tegn for Folkets Øine, at de kunde see det var ondt for Herrens Øine, at de havde begjæret en Konge. Da bekjendte Folket sin Synd, og frygtede saare for Herren og Samuel, men Samuel trøstede dem, og sagde: frygter ikke, I gjorde meget ilde, men viger kun ikke fra Herren; thi Han vil ikke forlade sit Folk for sit det store Navns Skyld, men gjøre I alligevel ilde, da skal baade I og eders Konge omkomme. 1 S. B. 8. 9. 10. 11. 12.

Saa var Saul Konge i Israel, men hans Hjerter blev ikke fast ved Herren; han stolede paa sin Hærs Mangfoldighed og ikke paa Hærenes Herre, og overtraadte hans Lov, og lydte ikke Hans Ord, som Han talede ved sin Tjener Samuel, og Herrens Ord skedte til Samuel, og han talede dem for Sauls Øren, og sagde: Gienstridighed er en Trolddoms Synd, og at blive ved derudi er Afgudsdyrkelse, efterdi du har forkastet Herrens Ord, da har Han og forkastet dig, og du er ikke Konge. Og Samuel gik hjem, og besøgte ikke Saul mere indtil sin Dødsdag, men han sørgede over Saul. Da sagde Herren til Samuel: hvorlænge vil du sørge for Saul, nu Jeg har forskudt ham fra at være Israels Konge, fyld dit Horn med Olie, og gæk hen! Jeg vil sende dig til Isai den Betlehemiter, thi blandt hans Sønner har Jeg udseet mig en Konge. **A:34**Saa gik Samuel til Betlehem, til Isai af

Juda Stamme, og saae hans Sønner, og det skedte, der Eliab den Ældste gik frem, da tænkte Samuel: visselig! denne er Herrens Salvede, men Herren sagde til ham: see ikke til hans Anseelse eller Vextes Høihed, thi Jeg har forskudt ham; et Menneske betragter det Øiensynlige, men Herren seer til Hjertet. Saa ginge Isais Sønner, syv udi Tal, forbi Samuel, men det var ingen af dem, og Samuel sagde til Isai: ere de unge Karle her alle tilsammen, da svarede Isai: den Yngste er endnu tilbage, og see! han vogter Smaakvæget. Saa blev David hentet fra Faarene, og han kom frem, og var rødmosset med deilige Øine og faver Skikkelse, og Herren sagde: staa op, salv ham! thi det er ham. Saa tog Samuel Oliehornet og salvede ham, og Herrens Aand blev stærk over David fra den samme Dag og fremdeles; men Herrens Aand vigede fra Saul, og en ond Aand fra Herren forfærdede ham. Da sagde Sauls Tjenere til ham: see en ond Aand forfærder dig, lad dog en Mand gaa frem, som forstaar at lege paa Harpe, og det skal skee, naar han leger med sin Haand, da bliver det godt med dig, og Saul sagde: ja Kiære! seer mig om en saadan Mand! Da svarede en af de unge Karle og sagde: see! jeg saae Isai Søn, han kan vel lege, og er forstandig i Ord og deilig, og Herren er med ham. Da sendte Saul Bud, og David kom og stod for hans Ansigt, og han elskte ham **1A:35**saare, thi det skedte, naar Aanden var over Saul, da tog David Harpen og legde med sin Haand, og Saul blev oplivet, og det blev godt med ham, og den onde Aand vigede fra ham. Saa var David med Saul enstund, og gik igjen tilbage til Betlehem, at vogte sin Faders Faar. 1 S. B. 13. 14. 15. 16. 17.

Dernæst kom den Tidende i Landet, at Philisterne havde samlet sig til Strid, og Saul forsamlede Israels Mænd, og Hærene stode paa Bjerge, den ene for den andens Aasyn, og en Dal var imellem. Og Isai sagde til David: see dine Brødre de ere med Kongen i Leiren, saa gak nu, og bær dem disse Brød, og tag disse Oste, at give deres Høvedsmand, og see til dine Brødre, om det gaaer dem vel, og før mig visse Tidender! Saa stod David tidlig op og kom til Leiren, og lod Byrden ligge hos dem, som forvarede Tøiet, og gik hen i Slagordenen, og hilste sine Brødre. Men det skedte, mens han endnu taledede med dem, da gik en Philister frem i Dalen, Goliath den Kæmpe, han var sex Alen og en Haandbred høi, og han bød ud af Israels Mænd, hvem som turde stride med ham, og han drev Spot med Israels Leire, og det havde han gjort i fyrgetive Dage, baade Morgen og Aften, og Ingen turde gaa ham imøde, men hver Mand af Israel, naar de saae den Kæmpe, da flyede de for ham, og frygtede saare. Og David hørte **1A:36**den Tale, og at Saul havde lovet den Mand sin Datter, som slog Philisteren, og David blev heftig i Aanden, og bød sig til at stride imod ham, og han blev hentet til Saul, og gik ned i Dalen, ikke med Sværd eller andet Krigsvaaben, men kun med sin Hyrdestav og sin Slynge. Men Goliath foragtede Drengen, og sagde: er jeg en Hund, at du gaaer imod mig med

Kieppe, og han bandede David ved sine Guder, og sagde: kom hid, saa vil jeg give Fuglene under Himmelen og Dyrene paa Marken dit Kiød. Men David svarede og sagde: du kommer til mig med Sværd og med Spyd og med Skjold, men jeg kommer til dig i den Herre Zebaoths Navn, hvem du har forhaanet; paa denne Dag skal Herren give dig i min Haand, og jeg skal slaa dig, og tage dit Hoved af dig, og give Kroppe af Philisternes Hær til Fuglene under Himmelen, og til Dyrene paa Marken, saa alt Landet skal mærke, at der er Gud i Israel, og al denne Menighed skal kiende, at Herren ikke frelser ved Sværd og ved Spyd, thi Striden er Herrens, og Han skal give eder i vor Haand. Men der han dette havde sagt, da tog han en Steen, og slog med Slingen, og Stenen sad fast i Philisterens Pande, og han faldt paa sit Ansigt til Jorden, og David fik Magt og stod hos Goliath, og uddrog Sværdet af Balgen, og huggede hans Hoved af med hans eget Sværd, og der Philisterne saae, at deres Kæmpe var død, da flygtede de, men Israels Mænd forfulgte dem, og slog dem med et stort **A:37**Slag, og tog deres Leir. Og det skedte, at Jonathan, Sauls Søn, elskede David fra den samme Dag, som sin egen Sjel, men der de kom tilbage af Philisternes Slag, da vare Kvinderne af Israels Stæder udgangne mod Kongen med Sang og med Dands, med Trommer og Strængeleeg og Glædskabs Lyd, og Kvinderne legde paa Strænge, og sang med hverandre: Saul sine Tusinde slog, og sine Titusinde David; da blev Saul ganske meget vred, og sagde: mig gav de Tusinde, men David gav de Titusinde, og med Tiden bliver endogsaa Kongeriget hans, og Saul saae mistænkelig paa David fra den Dag og derefter. 1. S. B. 17. 18.

Det er en lang og en mærkelig Tale om hvorledes David fik Kongens Daatter, hvordan Jonathan elskede ham, og Saul forfulgte ham, hvorledes han maatte vanke omkring, Aar efter Aar, ustadig og landflygtig, men lod dog ikke af at stole paa Herren, og blev kraftelig hjulpet af Angest, og kronet med Miskundhed, hvilket Alt er at læse i Samuels første Bog. Og det var Kong Saul, han fordærvede sin Vei alt mere og mere, og var i onde Magters Vold, og slog Herrens Præster ihjel, og paa det Sidste droge Philisterne op at stride imod ham, og Herren var ikke med ham, og hans Hjerte var svagt, og Israels Mænd flyede for Philisternes Ansigt, og de faldt ihjelslagne paa Gilboas Bjerg; og Philisterne sloge Jonathan, og Striden blev svar for Saul, og Bueskytterne ramte **A:38**ham, og han blev saaret haardt. Da sagde Saul til sin Vaabendrager: drag dit Sværd ud, og stik mig ihjel dermed, at disse Hedninger ikke skal komme og have mig til Spot; men der Vaabendrageren vilde ikke, og frygtede saare for at lægge Haand paa Herrens Salvede, da tog Saul sit Sværd, og lod sig falde derpaa. Men der Vaabendrageren saae, at Saul var død, da faldt ogsaa han paa sit Sværd, og døde med ham; saa døde Saul og hans tre Sønner, og hans Vaabendrager, og alle hans Mænd tillige paa den Dag, og der Philisterne funde Sauls Legeme, da

afhuggede de hans Hoved, og toge hans Vaaben, og lod Bud gaa om Landet, at kundgiøre det i deres Afguders Huse, og Legemet hængte de paa en Mur, men der vare Mænd i Israel, som Saul havde frelst fra Vanære, og udfriet af deres Fienders Haand, de droge hen om Natten, og toge Sauls og hans Sønners Legemer, og sørgede, og begrove dem under en Eeg, og David sang et stort Klagemaal over dem, over Israels Kæmper, og mest over Jonathan, sin Hjertensven. 1 S. B. 19-31. 2 S. B. 1.

Der Saul var død, da blev David Konge, dog ikke over alt Folket, thi de elleve Stammer toge Isboseth, Sauls Søn, og gjorde ham til Konge, men David regierede over sin egen Stamme, over Juda Stamme, og holdt Hus i den By Hebron, i Calebs By, i syv Aar. Da skedte det, at Isboseths Mænd sloge deres egen Herre ihjel, og David blev **A:39**Konge over det hele Rige, og tog Jerusalem fra Hedningene, og boede der, og den Stad blev kaldet Davids Stad, og er blevet navnkundig, fremfor alle de Stæder, som ere paa Jordens Kreds. 2 S. B. 2-5.

Det er om David at sige, at han var en Mand efter Guds Hjerte, og han havde Fremgang i al sin Bedrift, og blev mægtig, thi Herren Zebaoth, Hærskarernes Gud, var med ham, og han ydmygede Israels Fiender, og han udstrakte sit Herredømme imod Sønden til det røde Hav, og imod Vesten til det store Hav, og imod Østen indtil Floden, som kaldes Euphrat. Om alle disse Ting ere lange Taler i den anden Samuels Bog, men her er kun det at mærke, at alligevel David var en hellig Mand, saa gjorde han dog engang en gruelig Synd, og udøste uskyldigt Blod, og ihvorvel han fortrød den bitterlig med mange Taarer og stor Bedrøvelse, og fik Forladelse af Herren, maatte han dog tugtes med stor Trængsel, og være enstund flygtig for sin egen Søn, den ugudelige Absalon, thi hans onde Gierning voldte, at Herrens Fiender spottede med Hans hellige Navn, og det maatte aabenbares, at Herren hader al Misgierning, og vil haardelig straffe alle dem, som forkrænke og overtræde Hans hellige Bud.

Kong David var en Seer og Prophete, og havde Guds Syner, og sang liflig om Herrens Herlighed og alle Hans underlige Gierninger, og talede i Aanden om de Ting, som skulde aabenbares, og om den Kvindens **A:40**Sæd, den Verdens Frelser, som skulde komme, den Kvist af Isai Stub, som skulde opgroe, alt som det endnu er at læse i den hellige Bog, som kaldes Psalmebogen. Men disse vare Davids sidste Spaadomsord, de Ord, som Guds Salvede, Manden med den liflige Psalmetunge i Israel, talede i de sidste Dage: Herrens Aand talede ved mig, og Hans Ord var paa min Tunge, Israels Gud talede, til mig sagde Israels Klippe: der skal være Een, som raader iblandt Menneskene, en retfærdig Een, som hersker i Gudsfrygt, som Morgenens Lys, naar Solen opgaaer, som Morgenens, naar der er ikke Sky, naar Græsset paa Jordan skinner efter Regnen. 2 S. B. 23.

David sov hen i Herren, da han var mæt af Dage og træt af at

leve paa Jorden, og hans Søn Salomon sad paa hans Stol efter ham, og Herren gav Salomon Visdom og Forstand over al den Forstand, som ellers er hos Menneskens Børn, og Herren gjorde ham rig og navnkundig iblandt alle Folk indtil Jordens Ender, og Salomon bygde et Huus for Herrens Navn i Jerusalem, det er den Tempel, som var saa navnkundig af sin stolte Bygning, og sine dyrebare Smykker og Redskaber af Guld og af Sølv og af Ædelstene, og kosteligt Træværk, og udskaarne Blomster, og blev til et Vidunder imellem alle Folk i Asialand, og hvis Rygte gik indtil Morland. Det er herom at sige, at fra Moses Dage stod Arken under Tabernaklet, og Herren begjærede ikke et kosteligt Hus, thi Han **1A:41** kan ei tjenes ved Menneskens Hænder, og ikke forlystes ved Sølvet og Guldet, thi Han er en Aand, og Han vil tilbedes i Aand og i Sandhed, men det var den fromme Kong David, der Gud havde givet ham Rolighed i Landet, da sagde han til Propheten Nathan: Kiære! jeg boer i et Hus af kosteligt Cedertræ, og Herrens Ark den staar under Telt, og det var da hans Agt, at bygge sin Guds Navn et favert og dyrebart Hus, men Herren sagde til ham ved Propheten: skulde du bygge mig et Hus, som jeg skulde bo udi? nei! Herren kundgiør dig, at Han vil bygge dig et Hus, naar dine Dages Tal er fuldt, og du ligger hos dine Fædre, da vil Jeg opreise din Sæd efter dig, og Han skal bygge mit Navn et Hus, og Jeg vil stadfæste Hans Riges Stol evindeligt, Jeg, Jeg vil være Ham en Fader, og Han, Han skal være mig en Søn. Dermed talte da Gud mest om sin Søn, som skulde opreises af Davids Sæd, og bygge sin Fader et aandeligt Hus af lydige Børn; men Herren tilstedte dog ogsaa, at Salomon maatte bygge et Hus til Hans Pris, og Salomon vidste det vel, at Herren boer ikke i Huse, som bygges ved Menneskens Hænder, derfor sang Han, der den kostelige Tempel var opbygget: mon Gud skulde sandelig bo her paa Jorden? see! Himlene hist og Himlenes Himle, de rumme Ham ikke, end sige det Hus, jeg her haver bygget; men, Israels Gud! lad dine Øine kun vogte paa Huset, om hvilket du sagde: mit Navn det skal være **1A:42** derinde, saa at Du hører de Bønner, som bedes af Hjertet for Huset! Det hørte Herren i Himlen, og en Skye fyldte Huset, ja Herrens Herlighed fyldte det, og alt Folket fornam, at Han var visselig tilstæde. 2 Sam. 7, og 1 Kong. 8.

Herren gav Salomon Fred og Visdom og Rigdom, og et berømmeligt Navn over alle de Konger, som vare i hans Dage, og hans Aars Tal blev fuldt, og han gik til sine Fædre; men end ikke hans Hjerte havde været retskaffent med Herren hans Gud, som Davids hans Faders Hjerte, thi der han blev gammel, da lod han sig bøie af hedenske Kvinder til at vandre paa Hedningers Viis, og tilbede for Afguder, som er en Vederstyggelighed for Herren. Da blev Herren vred paa Salomon, og sagde til ham: efterdi du ikke haver holdet min Pagt og mine Skikke, som Jeg haver budet dig, da vil Jeg visselig rive Riget fra dig, og give din Tjener det, dog ikke i

dine Dage, for Davids din Faders Skyld, af din Søns Haand vil Jeg rive det, dog ikke det ganske Rige, een Stamme vil Jeg give din Søn, for Davids min Tjeners Skyld, og for Jerusalems Skyld, som Jeg haver udvalgt. 1 Kong. 11.

Herren havde talet, og det skedte saa, alt efter hans Ord, Salomon laa hos sine Fædre, og Folket raabte til hans Søn, til Roboam, og sagde: let os det Aag, som din Fader lagde paa vore Skuldre! men han vilde ikke høre dem; da sagde de ti Stammer: **A:43** hvad har da vi med David at skifte, ei er vor Arv hos Isai Søn, Israel! drag til din Hytte; David, tag vare nu selv paa dit Hus! og de gik hen, og gjorde en Mand, ved Navn Jeroboam, til deres Konge, og hans Rige blev kaldet Israels Rige. Men Herren saae til Roboam, for Davids sin Tjeners Skyld, og alt Juda Hus blev hos ham med Benjamins Børn, og hans Rige blev kaldet Juda Rige. 1. Kong. 12.

Og Herren havde talet til Jeroboam, ved Ahias Prophetens Mund, i Salomons Dage, og sagt: dersom du hører alt det, Jeg byder dig, og vandrer i mine Veie, og gør det, som Ret er for mine Øine, at holde mine Skikke og mine Bud, saasom David min Tjener gjorde, da vil Jeg være med dig, og bygge dig et bestandigt Hus, saa som Jeg byggede David, og give dig Israel; men alligevel tænkte Jeroboam i sit Hjerte: dersom dette Folk skal gaae op at gjøre Offer i Herrens Hus i Jerusalem, da maatte dette Folks Hjerte vende tilbage til deres Herre, til Roboam, Judæ Konge, og de maatte slaae mig ihjel, og gaae hen at tjene ham. Derfor holdt han et Raad, og gjorde to Guldkalve, og sagde til Folket: det er eder for meget at gaae op til Jerusalem, see dine Guder, Israel! som opførte dig af Ægypti Land, og denne Gierning var Synd, og han bygde Hus paa Høiene, og gjorde Præster af de Ringeste blandt Folket, som ikke vare Levi Børn, derfor optændtes Herrens Vrede over **A:44** Jeroboam, til at udlette hans Ihukommelse, og ødelægge hans Hus, og i hans Søns Dage skedte det, at hans Tjener stod op imod ham, og udryddede den ganske Slægt, og der blev Ingen tilovers. En Slægt efter den anden kom til at sidde paa Israels Kongers Stol, men alle vandrede de i Jeroboams Veie, og gjorde det Onde for Herrens Øine, og kom Israel til at synde med Afguder. Een Konge heed Omri, og han bygde Samaria Bye, der hvor Kongerne boede siden, og hans Søn var Achab, som gjorde det Onde for Herrens Øine fremfor alle de forrige Konger, og Herrens Navn var som glemt i Landet, og Folkets Menighed gik med Kongen at tjene de stygge Afguder. Da forbandede Herren Omri Hus, og opreiste Jehu til at ødelægge det, og han gjorde saa, og Herren stadfæstede ham, og lod hans Sønner i fjerde Led sidde paa Israels Throne, men dog vandrede Jehu ikke i Herrens Israels Guds Lov af sit ganske Hjerte, og vigede ikke fra Jeroboams Synder med de Guldkalve, der vare en Snare for Israel. Derfor lod Herren de Syrer, som boede østen for Canaan, trænge Israel i Jehus og hans Sønners Dage, da græd de for Herrens Ansigt,

og ydmygede sig, og Herren frelste dem af Syrernes Haand, dog vigede de ikke fra Jeroboams Huses Synder. Men paa det Sidste opvakte Herren de Assyrer, som boede mod Østen og Norden hos den Flod Tigris, og de Assyrsers Konge, Salmanassar, drog op imod Israel og dets Konge Hosea, og **1A:45** Salmanassar indtog Samaria, og førte Israel bort i Udlændighed, og lod dem boe i Assyrien. Og dette skedte, fordi Israels Børn havde syndet imod Herren deres Gud, som førte dem op af Ægypti Land, fra at være under Pharaos Magt, og fordi de havde tjent fremmede Guder, og Folket havde vandret, ligesom Kongerne, paa de Hedningers Viis, hvilke Herren havde fordrevet for Israels Børns Ansigt, og Herren havde ladet vidne i Israel og i Juda formedelst alle Propheter, alle Seere, sigende: vender om fra eders onde Veie, og holder mine Bud og mine Skikke, efter al den Lov, som Jeg bød eders Fædre, og som Jeg paamindte eder om formedelst mine Tjenere, Propheterne, men de havde ikke været lydige, de havde forhærdet deres Nakke, som deres Fædre, der ikke troede paa Herren deres Gud, og gjort sig støbte Afgudsbilleder, og tilbedet for al Himmelenes Hær, derfor blev Herren saare vred paa Israel, og borttog dem fra sit Ansigt, der blev ingen tilovers uden Juda Stamme allene. 1 Kong. 11. 12. 16. 2 Kong. 9. 10. 13. 17.

Aldenstund Dette skedte med Israel, sad Davids Sæd, Søn efter Fader, i Jerusalem og herskede over Juda, men Juda gjorde ogsaa det Onde for Herrens Øine, og vandrede paa Israels Veie og efter Hedningers Skikke, alligevel blev der et Lys tilovers i Jerusalem, og der vare Mænd imellem Kongerne der, hvis Hierte var retskaffent for Herren, ligesom Davids deres Faders Hjerte. Det **1A:46** var Kong Asa, Roboams Sønesøn, og det var hans Søn Josaphat, de vendte deres Hjerter til Herren, og foragtede Afguder, dog offrede Mange i Juda paa Høiene, thi Folkets Hjerte var ikke fast til deres Fædres Gud. Hans Søn Joram giftede sig med Achabs Daatter, og vandrede i Achabs Huses onde Veie, og saa gjorde Søn efter ham; men da kom igjen Konger, Søn efter Fader, fire i Tal, som gjorde Ret for Herrens Øine, dog ikke som David deres Fader, og de forhindrede det ikke, at Folket gjorde Røgelse paa Høiene for Afguder. Igjen kom en Afgudsdyrker, og han heed Ahas, men han havde en Søn, Esehias, han gjorde det som var ret for Herrens Øine efter alt det, som hans Fader David gjorde; han borttog Høiene, og sønderbrød Støtterne, og stolede ene paa Herren, Israels Gud, og hængde fast ved Ham, og vigede ikke fra at holde de Bud, som Herren gav Mose, og Herren var med ham, saa han handlede klogelig, og slog Philisterne, og lod af at tjene Assyernes Konge, som hans Fader Ahas maatte tjene i sin Tid. I hans Dage skedte det, at Salmanassar, Kongen i Assyrien, indtog Samaria, og bortførte Folket, og det var Salmanassars Søn, Senacherib, han drog op imod Juda og imod Jerusalem med stor Krigsmagt, og megen Trudsel, og bespottelige Ord, som hans Mund

taledede imod Herren, Israels Gud, og imod Hans Tjener Esechias, og sagde: hvo er iblandt alle Landes Guder, som haver frelst deres Land |A:47| af min Haand? skulde da deres Jehovah frelse Jerusalem. Saa talte Kongens Tjener af Assyrien, og saa skrev han til Esechias, men Esechias tog Brevene og læste dem, og gik op i Herrens Hus, og udbredte dem for Herrens Ansigt, og bad, og sagde: Herre! du Israels Gud i din Høihed! du er den eneste Gud over Alting paa Jorden! du, du gjorde Himlen og Jorden, Herre! saa bøi dine Øren og hør! Herre, oplad dine Øine, og see! og hør paa Senacheribs Ord, som bespottede den levende Gud, Herre! ja, sandt er at sige, Assyriens Konger de have ødelagt Hedningers Lande, opbrændt deres Guder med Ild, fordi det var ikke Guder, men det var Stene og Træ, Gjærning af Menneskehænder; men Herre, vor Gud! du, Kiære! frels du os af hans Haand, at alle Riger paa Jorden maa kjende, at du, Jehovah! du kun allene er Gud. Og der var en Prophet i Juda i de samme Dage, ved Navn Esaias, han sendte Bud til Kongen, og lod sige: Saa siger Herren, Israels Gud, Jeg haver hørt hvad du bad til mig mod Assyriens Konge, og hør nu det Ord, som Herren har talet imod ham: Jeg kjender din Bolig, din Udgang og Indgang, og at du raser imod mig; efterdi du da raser imod mig, og løfter dig høit imod Israels Gud, og dit Bulder kom op for mit Øre, saa vil Jeg lægge min Krog i din Næse, og mit Bidsel i din Mund, og føre dig bort paa den Vei, ad hvilken du kom; thi det Overblevne af Juda skal end faae sig Rødder |A:48| forneden, og frembære Frugter foroven, ja! denne Stad vil Jeg vogte og frelse for min Skyld, og saa for Davids, min Tjeners. Og det skedte i den samme Nat, at Herrens Engel udfoer, og slog i de Assyriens Leir hundrede og fem og firsindstyve Tusinder, og der de stode op, aarle om Morgenen, da vare alle disse døde Kroppe; saa drog Senacherib bort, og vendte tilbage, og blev udi Ninive, det var hans den store Stad, og det skedte, der han tilbad i sin Afguds Hus, da sloge hans Sønner ham med Sværd, og han faldt, og Jerusalem stod, og Esechias sad paa sin Throne deri, til et Tegn for Menneskens Børn, at Gud staar de Hoffærdige imod, men de Ydmyge giver Han Naade, og salig er den Mand, som forlader sig paa Herren, og sætter sit Haab til Israels Gud! Der Esechias var hengangen i Fred til sine Fædre, da blev Vold og Ugudelighed og Afgudsdyrkelse saare megen i Juda Land, ja det var hans egen Søn Manasse, han gjorde det, som var ondt for Herrens Øine, efter alle Hedningenes Vederstyggeligheder, og opreiste igjen de Høie og de Altre, som hans Fader nedbrød, og satte Afgudsbilleder i det Hus, om hvilket Herren havde sagt: i dette Hus og i Jerusalem, som Jeg udvalgte af alle Israels Stammer, vil Jeg sætte mit Navn evindeligen, dersom de holde min Lov, hvilken Jeg gav ved Mose min Tjener; men de lød ikke Herren, og Manasse forførte dem til at gøre værre end Hedningene, hvilke Herren ødelagde for Israels |A:49| Børns Ansigt, tilmed udøste Manasse saare meget uskyldigt Blod, og

opfyldte Jerusalem med Blodskyld. Da taledede Herren ved sine Tjenere Propheterne, og saa sagde Herren, Israels Gud: see! nu fører Jeg Ulykker vist over Juda og over Jerusalem, saa at hvo som det hører, hans Øren skal klinge, ja! Jeg vil maale Jerusalem med Samarias Alen, og paa Achabs Huses Vægt skal den veies, ja som Man visker et Fad, og vender det om paa sin Rand, saa vil Jeg tømme og vende Jerusalems Stad. Men alligevel Herren taledede og truede saa, frygtede de dog ikke Herren, men de bleve ved at synde, Manasse og hans Søn Amon efter ham, og Juda Hus med sine Konger, og de foragtede Herrens Skikke, og Hans Lov var glemmt i Jerusalem; derfor kunde hans Vrede ei vende tilbage, og Han sagde: Jeg vil visselig bortkaste Juda fra mit Ansigt, som Jeg bortkastede Israel, Jeg vil forkaste Jerusalem og det Hus, om hvilket Jeg sagde: Mit Navn skal være der. Saa taledede og gjorde Herren i sin Nidkiærhed, alligevel der endnu kom en Konge paa Juda Riges Stol, om hvem der staaer skrevet: han gjorde det, som var ret for Herrens Øine, og vandrede i al Davids sin Faders Vei, og vigede ikke til den høire eller venstre Side. Det var Josias, Amons Søn, i hans Dage blev Lovbogen fundet i Herrens Hus, og da Kongen hørte Bogens Ord, da sønderrev han sine Klæder, og lod Herren adspørge, om den **IA:50**Bogs Ord skulde komme over Folket. Og Herren svarede: see! Ulykken fører Jeg vist over denne Stad efter alle Bogens Ord, som Juda Konge læste, men til ham selv siger Herren, Israels Gud: fordi dit Hjerte blev blødt, og du ydmygede dig for mit Ansigt, der du hørte hvad Jeg haver talet mod denne Stæd og dens Indbyggere, at de skulle blive til en Ødelæggelse og til en Forbandelse, og du reev dine Klæder, og græd for mit Ansigt, saa haver Jeg, Jeg ogsaa hørt Dette, derfor see! Jeg vil samle dig til dine Fædre, og du skal synke i Graven med Fred, og dine Øine skal ikke see den Ulykke, som kommer. Saa blev Josias stadig i Herrens Frygt, og det var al hans Bedrift, at ødelægge Afguders Huse og Høie og udskaarne Billeder, ja der var ingen Konge, der saa som han af sit ganske Hjerte og sin ganske Sjæl og al sin Formue vendte sig at vogte paa al Mose Lov, thi han saae det, at Ødelæggelsens Time var forhaanden, og det var hans Sjæls Begiæring, om Folket endnu kunde stadfæstes i Herrens Skikke til at blive for hans Ansigt; men Folket vilde ei høre Kongens ei heller Propheternes Taler til at gjøre derefter, og Josias havde fire Sønner, som vare Konger efter hverandre, og de gjorde alle det, som var ondt for Herrens Øine, derfor opvakte Gud Kongen af Ægypten og Kongen af Babel imod dem og imod Juda Hus, og Josias Søn, Zedechias, han blev den sidste Konge i Jerusalem. Babel var den Bye, hvor Gud **IA:51**blandede Jorderigs Tungemaal, og den var blevet mægtig i de samme Dage, og havde Magt over Folk og Riger, over Ægypten og Assyrien, og Kongen af Babel heed Nebucadnesar, og Zedechias tjente ham enstund, men satte sig saa op imod ham, og Nebucadnesar drog op imod Jerusalem, og bygde et Bolværk

omkring Staden, og beleirede den saalænge, til Hungeren fik Overhaand derinde, og der var ikke Brød til Folket, da fik Chaldæerne, det er de Stridsmænd af Babel, Magt, og kom ind i Jerusalem. Da tænkte Zedechias at undflye fra sine Fienders Ansigt, men de toge ham, og førte ham frem for Kongen af Babel, og slagtede hans Sønner for hans Øine, og udstak saa hans Øine, og bandt ham med en Kaabberlænke, og førte ham til Babel, altsammen efter de Ord, som Herren havde talet til ham ved sin Tjener, Propheten Jeremias. Dernæst droge Chaldæerne igien op til Jerusalem, og nedbrød dens Mure, og opbrændte Herrens Hus, og Kongens Hus, og alle store Huse, og førte Folket i Trældom til Babel, og toge med sig alle Kar og Redskaber fra Herrens Hus, af Guld og Sølv og Kaabber, og alle dyrebare og alle ønskelige Ting, der blev Intet tilovers af al Jerusalems og Juda Huses Herlighed, efter alle de Ord, som Herren havde talet ved sine Tjenere, Propheterne. 1 Kong. 11. 15. 22. 2 Kong. 11. 12. 14. 15. 16. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. Jerem. 32.

IA:52 Nu var det da for menneskelige Øine at see, som om Herren havde glemt sit Folk, og det Ord, som Han talede til Abraham, Isak og Jacob, og til David, sin Tjener, om deres Sæd, som skulde opgroe til Velsignelse for Jordan; men Herren er ikke et Menneske, at Han kunde lyve, og Han havde sagt ved sin Tjener Esaias: Synger I Himle! og glæd dig du Jord! raaber, I Bjerge, med Frydesangs Røst! Herren har trøstet sit Folk, og over de Arme Han vil sig forbarme; Zion vel siger: ak! Herren forlod mig, ja Herren har glemt mig; men kan en Moder da glemme sin Spæde, saa over Søn hun ei ynkes? ja, om hun kan det, dig vil Jeg dog ikke glemme, see! Jeg dig tegnede paa mine Hænder; ja, dine Ørker og dine nedbrudte Stæder, de dine Børn skal blive for snevre, borte skal Fienderne være, du i dit Hjerte skal sige: see! hvem haver avlet mig disse, thi jeg var en sønneløs Enke, du skal fornemme, at Ingen beskiæmmes, som haaber paa mig, Jeg er Herren. Udtrykkelig havde Herren og sagt ved sin Tjener Jeremias: efterat halvfjerdesindstive Aar ere fulde i Babel, da vil Jeg besøge eder, og Jeg vil stadfæste mit det gode Ord over eder, at føre eder tilbage til denne Stad. Men til ydermere Trøst opreiste Herren endnu tvende Propheter blandt sit Folk i deres Udlændighed, det var Ezechiel og Daniel; de spaaede klarlig om Herrens Miskundhed og Folkets Frelse, og om Jerusalem og Templen, som igien skulde opbygges, og der Udlændighedens **IA:53** Tider vare fuldkommede, medens Daniel endnu levede, da kom Ulykken over Babel, hvilken Herren forud havde betegnet, og et andet Folk, de Meder og Perser fra Norden og Østen, fik Overhaand, og deres Konge, Cyrus, indtog Babylon efter Herrens Ord ved Propheten Esaias, og lod Folket fare efter Herrens Ord, som sagde om Cyrus: han er min Hyrde, og han skal fuldkomme Alt, hvad mig behager, baade at Man skal sige til Jerusalem: du skal bygges, og til

Templen: du skal grundfæstes. Esa. 44. 45. 49. Jer. 29.

Det var da i Kong Cyri første Regieringsaar, at han lod Brev udgaae over alle sine Lande, i den Mening: Herren, Himmelens Gud, haver givet mig alle Riger i Landet, og Han har befalet mig, at bygge Sig et Hus i Jerusalem, som er i Juda, hvem er iblandt eder, som er af Hans Folk, Herren Hans Gud være med ham, og han drage op! Saa droge de da hen, alle de, hvis Hjerte Herren rørte, med Serubabel, som var Josias Sønnesøns Søn, og den ganske Forsamling var To og Fyrgetive Tusinde Tre Hundrede og Tresindstive, og Cyrus gav dem alle de Kar, som vare tagne af Herrens Hus, og hver, som vilde, gav af sin Formue til Herrens Gierning og Hans Huses Bygning. Det var i det andet Aar, da lagdes Grundvolden til Herrens Tempel, og de sang Davids Guds Tjeners Sang: Takker Herren, fordi Han er god, og Hans Miskundhed varer evindelig; men mange af Præsterne og de **A:54**ypperste Fædre, og de Gamle, som havde seet det første Hus, da det stod paa sin Grundvold, opløftede Røsten og græd. Saa lagdes da Grundvolden med et underligt Tegn, med Frydesang og med Graads Røst, ret som Guds Tempel opbygges i Menneskens Hjerte, fordi det Nærværende er til at sørge over, men det Tilkommende at glædes ved; det var da og, som det bares de Forstandige og Gamle for, at der vilde komme stor Forhindring i den Bedrift, og det gik saa; thi Juda Børn havde mange Fiender, og de forstyrrede Arbeidet, og Folket var ikke flittigt til Herrens Gierning, men lode Hænderne synke. Da opstod Propheten Haggai, og taledede Herrens Ord, og sagde: dette Folk siger: Tiden er endnu ikke kommen, Tiden til at bygge Herrens Hus, mon da Tiden være kommen, at I skal boe i panelede Huse, og mit Hus skal være øde; opgaaer paa Bjerget, og henhører Træ, og bygger mit Hus, saa vil Jeg have Lyst dertil, og bevise mig herlig. Da opvakte Gud Serubabels og Præsternes og Folkets Aand, at de toge fat paa Husets Gierning, at fuldkomme den, og Propheterne Haggai og Sacharias størkede deres Hænder, og Herren bøiede Darii Hjerte, Kongens af Persien, saa han ei hørte deres Modstanderes Klagemaal, men saae paa Cyri Brev, og gav Himlens Gud Ære, og Offer til Hans Huses Alter. Saa stod da Templen igien opreist, men Folket brød i mange Maader Mose den Guds Tjeners Lov, og Jerusalems Mure laa **A:55**nedbrudte, og Juda Børn vare deres Naboers Spot og Forhaanelse. Da rørte Gud Præsten Esras Hjerte, at han drog fra Babel til Jerusalem, og paamindte Folket om Guds Lov og alle de Ord, som Herren havde talet til deres Fædre, og Han rørte Nehemias Hjerte, Hans, som var Mundskiænk hos Kongen af Persien, at han ynkedes over sit Folk, og kom som en Fyrste i Landet med Kongeligt Brev, at bygge Jerusalems Mure, og hænge dens Porte, og de, som byggede, havde Sværd ved deres Lænd, og den, som blæste i Trompeten, stod hos Nehemias, thi Juda Huses Modstandere vare galne i Sindet, og lurede paa dem; Herren var

med Nehemias, og han fuldkommede Værket, og han var en Hjælper for de Fattige i Landet, og en stræng Hevner over dem, som foragtede Guds Bud, og vandrede for Guds Ansigt i Oprigtighed alle sine Dage. Esr. 1. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Nehem. 1. 2. 4. 5. 6. 13. Hagg. 1.

Alle disse Handler og underlige Gierninger ere beskrevne af de hellige Guds Mænd og Propheter, som dreves af den Hellig Aand, og vidnede Sandhed, men i mange Aars Dage derefter opstod ingen Prophet, og om de Dages Handler vides da ei saa fuldkommelig Beskeed, dog have vi Skrift derom i gamle Bøger, og alligevel det aldrig er Sandhed tilhobe, hvad Mennesker efter eget Tykke tale og skrive, kan dog gudfrygtige Mænd ved Guds Ords Lys i de fornemste Dele og Stykker adskille Sandhed fra Løgn, og kiende den rette Lignelse af de forbigangne Dage.

IA:56 Det var i Udlændighedens Dage, at Seeren Daniel havde Guds Syner i Babels Land, og han saae en underlig Syn paa en Væder, som stangede mod Vesten og Norden og Sønden, saa at Intet kunde staae for hans Ansigt; men det skedte i Synen, at en Gedebuk kom fra Vesten, og løb mod den Væder i sin kraftige Grumhed, og nedtraadte den, saa der var ingen Frelse. Men der Geddebukken var bleven saare stor, da sønderbrødes dens Horn det store, og fire udvoxe isteden, og et lidet Horn udkom af det ene, og voxte ud over det deilige Land, og nedstødte Helligdommens Bolig. Og Herren lod Daniel forstaa den Syn, og sagde til ham: den Væder er Persiens Konge, men den Gedebuk er Grækenlands Konge, og de fire Horn betyde, at det store Rige skal deles i fire, og det lidet Horn betyder, at i Rigernes sidste Dage, naar Syndernes Maal opfyldes, da skal der opstaae en ublu Konge, han skal underlig fordærve det hellige Folk, og han skal storlig ophøie sig i sit Hjerte, og staae imod Herrernes Herre, men sønderbrydes uden Haand. Dan. 8.

Denne var Synen med sin Udtydning. Daniel gik til sine Fædre, og Aar hengik efter Aar i hundredeviis, men Alt gik dog efter Synen, som Daniel saae, og efter Ordet, som Herrens Engel talede til ham, eftersom vi læse i de verdslige Krøniker, Jøder og Hedninger har sammenskrevet. Der tohundrede Aar vare forgangne efter Daniels Dage, da **IA:57** blev Væderen kastet omkuld, og det store persiske Rige, som gik imod Vesten til det store Hav, som kaldes Middelhavet, og op over de Egne i Asialand, hvor Tyrker regjere, og ind over Ægypten, men imod Sønden og Østen ned til Arabien og Indialand, og imod Norden op til de Stæder, hvor Russer nu raade, alt dette Rige blev lagt under Kongen af Vesten, som heed Alexander den Store.

Her i Europa, langt imod Sønden, ligger det Land, som vi kalde Grækland, og Tyrkerne raade nu der, men i ældgammel Tid var der Folk i det Land med saamegen Visdom og Kundskab, at naar Herren ved Propheten Sacharias lover sine Børn den ypperste Visdom, da

siger Han saa: Jeg har opvakt dine Børn, o Zion, over dine Børn, o Grækenland! Vist bleve de gamle Græker forfængelige i deres egne Tanker, og af bare Viisdom kjendte de ikke Gud i Guds Viisdom, og de forventte den uforkrænkelige Guds Herlighed til et forkrænkeligt Menneskes Billede og Lignelse, ja forventte den Guds Sandhed til Løgn, saa de dyrkede og tjente Skabningen over Skaberen, som er velsignet i Evighed; alligevel vare iblandt dem mange fine og kostelige Mænd, som frygtede Gud, og grundede paa Hans hellige Lov, som er skrevet i Menneskens Hjerte, og sang liflig og sødt om Hans Herlighed, og Hans Godhed mod Menneskens Børn; ja der var iblandt dem een Mand, som i Gudsfrygt og Hjertens Oprigtighed ei haver havt mange Ligemænd |A:58enten blandt Jøder eller Christne; han gik i Døden for Sandhed og Ret, og velsignede sine Mordere i sin sidste Stund, og Socrates var hans Navn. Det var da Tegn til, at Løgn og Ugudelighed var blevet megen blandt Grækernes Børn, siden de sloge den fromme Mand ihjel for hans Sandheds og Gudfrygtigheds Skyld, og hans Blod kom over deres Hoved; hver Dag bleve Grækerne mere gjerrige efter Penge og syndig Lyst, og skrøbelige paa Legem og Sjæl, og Herren opreiste dem en Tugtemester nordlig i deres Land, en Konge i det Landskab, som heder Macedonien, ham maatte de tjene, og med Alexander maatte de drage til Asien, at undertvinge til ham det persiske Rige. Sach. 9. Rom. 1.

Saa var da Alexander Konge over saamange Lande, at ingen af de forrige Konger havde været saa mægtig som han, men han ophøiede sit Hjerte, og vilde æres som en Gud paa Jorden, da slog Herren ham i hans Ungdoms Dage, og han døde, og hans Slægt blev udryddet med Sværd, og hans Rige blev skiftet imellem hans Tjenere, og blev til fire Riger, og adsplittedes mod de fire Verdens Hjørner, ja adspreddes siden end mere, som Avner for Vinden. Et af de fire Riger laae i Asialand, og kaldtes det Syriske, og det blev stort efter Herrens Ord, og der udvoxte det Horn, som ophøiede sig mod Helligdommen, den Green af en syndig Rod, den ublu Konge, som kaldtes Antiochus, og han raadte over Juda Børns Land, som efter dem kaldes |A:59Jødeland. Han kom til Jerusalem, og gik ind i Helligdommen hovmodelig, og røvede alle Guds Huses Kar, og bortførte Templens Smykker, saa der blev stor Sorg i Israel; Fyrsterne og de Ældste sukkede, Jomfruer og unge Karle stode fortabte, og Kvindernes Deilighed falmede, Brudgommen græd, og hun, som sad i Brudesengen, sørgede. Men der to Aar vare hengangne, da blev end større Sorg og Forsmædelse i Israel, thi da sendte Kongen Krigsfolk med Hovedsmænd, ugudelige Mænd, til den hellige Stad, og de nedbrød dens Mure, og berøvede Landet, og henførte Kvinder og Børn i Trældom, og besmittede Helligdommen, og udøste uskyldigt Blod omkring den. Da lod Antiochus Brev udgaae over alt sit Rige, at de skulde alle være eet Folk, og forlade

deres Love og deres Fædres Skikke, og tjene ham allene, og de Afguder, som han tjente. Og alle Hedninge gjorde saa efter Kongens Ord, og mange af Israel havde Behagelighed i hans Afgudsdyrkelse, og de ugudelige Folk overtalte mange, og sagde: lader os gaae og gjøre Pagt med Hedningene, som ere trindt omkring os! thi fra den Tid, vi skiltes fra dem, have mange Ulykker rammet os. Og Kongen befalede, at Jøderne skulde vanhellige Hviledagen og Høitiderne, og forglemme Guds Lov, og omskifte alle de rette Skikke, og hvo, som ei vilde gjøre efter Kongens Ord, han skulde døe; og Kongens Tjenere fore til med de Ugudelige i Israel, og byggede Afgudsaltre, og **A:60**satte Afguders Billeder, den Vederstyggelighed, paa Herrens hellige Alter, og Lovens Bøger, som de fandt, sønderreve de, og brændte med Ild, og alle dem, som de fandt at de holdt Herrens Lov, og toge vare paa Hans Skikke, dem sloge de ihjel; men dog vare der mange i Israel, som størkede sig i Herren, og udvalgte heller at dø, end at overtræde Guds hellige Bud, og de døde. Alt dette kom over Israel for deres Synders Skyld, hvormed de fortørnede Herren, og for at Ugudelighed skulde aabenbares, og de Hovmodige udrenses fra Folket, og de gudfrygtige Slægter stadfæstes i Nidkiærhed for Loven, og hendrives til at vogte og vente paa Herrens Forjættelser. Herom var spaaet ved Propheten Malachias, og midt under Trængselen kom det tilsyne efter hans Ord, at de, som frygte Herren, og tænke paa Hans Navn, ere skrevne til Ihukommelse i en Bog for Hans Ansigt, og der skal gøres Skilsmisse mellem en Retfærdig og en Ugudelig, thi see! Dagen kommer som en brændende Ovn, da skal alle Hovmodige, og hver, som gjør Ugudelighed, være Halm; og den Dag, den, som kommer, skal optænde dem, sagde den Herre Zebaoth, og ei efterlade dem Rod eller Green, men for eder, som frygte mit Navn, skal opgaae Retfærdigheds Soel, og Lægedom under dens Vinger, og I skal træde paa de Ugudelige, og de skal vorde Aske under eders Fodsaaler paa den Dag, hvilken Jeg gjør, siger den Herre Zebaoth. Visselig taler Herren her **A:61** ved Prophetens Mund om den hellige Frelse, Han ved Kvindens Sæd haver beredt sine Børn, og om den store Dag, da Jorderigs Slægter skal hyle for Ham, og de Ugudelige bortkastes fra Hans Ansigt evindeligt, men og taler Han om hver Frelsning og Doms Dag, Han lod opkomme for sit Folk, og lader opkomme indtil Dagenes Ende, vist om den Frelsning, Han gav sit Folk ved Matathias og hans Sønners Hænder. Malach. 4. 1. Makkab. B. 1.

Der var en Stad i Jødeland ved Navn Modin, og der boede en gudfrygtig Mand, en Præst ved Navn Matathias, med sine fem Sønner, og han saae de Gudsbespottelser, som skedte i Juda og Jerusalem, og han sagde: Gud bedre mig! hvorfor er jeg født til dette, at see mit Folks og den hellige Stads Fordærvelse, og at sidde stille, da den gives i Fiendernes Haand, og Helligdommen i de Fremmedes Haand, og see! vore hellige Ting, og vor Deilighed og

vor Herlighed er ødelagt, og Hedningene have vanhelliget dem, hvorefter skulle vi da længere leve? og han med sine Sønner sønderrev deres Klæder, og sørgede saare. See da kom de Mænd ogsaa til Modin, som skulde tvinge Folket til at offere paa Afguders Altre, og de fristede Matathias, og det var forgiæves, men der en jødisk Mand for alles Øine gik frem at offere paa Altret, da blev Matathias nidkiær i Aanden, og hans Nyrrer bævede, og han blev hastig efter Retten, og løb frem, og slagtede ham hos Alteret, og den Kongens Mand, som |A:62|nødte dem til at offere, ihjelslog han i den samme Time, og kastede Altret omkuld, og raabte over Staden med høi Røst, og sagde: hver, som er nidkiær efter Loven, og holder Pagten, han drage ud efter mig. Saa flydde han og hans Sønner paa Bjergene, og forlode hvad de havde i Staden, og der sankedes til dem Jødernes Forsamling, de Vældige, Stærke af Israel, hver, som godvillig holdt ved Loven, og der de havde faaet en Hær, da sloge de Syndere i deres Vrede, og uretfærdige Mænd i deres Hastighed, og nedbrøde Afguders Altre, og forfulgte Hofmodigheds Børn, og den Handel lykkedes ved deres Haand, thi den var af Herren. Og der Matathias Time kom, at han skulde dø, da sagde han til sine Sønner: nu Børn! værer nidkiære for Loven, og vover eders Liv for Fædrenes Pagt, kommer vore Fædres Gjerninger ihu, som de gjorde i deres Slægter, og betænker det saa, Slægt efter anden, at alle de, som haabede paa Herren, ere ikke blevne afmægtige, og frygter ikke for en syndig Mands Ord, thi hans Herlighed skal komme til Skarn og Orme. Og han satte sin Søn, Judas Maccabæus den Vældige, til Krigsøverste, og sin anden Søn, den forstandige Simon, til Raadgiver, og han velsignede dem, og blev lagt til sine Fædre. Saa førte Judas og hans Brødre Herrens Krig, og han var uforsagt paa Stridens Dag, og saae ikke til sin Hobs Ringhed, thi han sagde: der er ingen Forskjel for Gud i |A:63|Himlen derpaa, at frelse ved mange eller ved faa; thi Seier i Krig kommer ei af Hærens Mangfoldighed, men Størken er af Himmelen, vi krige for vore Sjæle og vore Rette. Og Herren gav de syriske Stridsmænd i sine Tjeneres Vold, og Judas fik Magt, og drog op til Jerusalem, og rensede Helligdommen, og holdt Høitid med Glæde, og med Lovsang til den Gud, som hjælper i Nød og frelser af Angest, som er nær hos alle dem, der kalde paa Ham i Sandhed, som gjør hvad de Gudfrygtige begiære, som hører deres Skrig, og hjælper dem. Og det var Kong Antiochus, han havde hørt om en Stad i Persialand, som havde et Tempel, og som var herlig med Rigdom, Sølv og Guld, og han drog op at berøve den, men Bymændene stode hardt imod, og han flyede, og der han drog hjemad til Babylon, da hørte han Tidende om alt Det, Judas havde gjort i Jødeland og i Jerusalem, da blev han forfærdet og saare beklemmt, og faldt paa Sengen, og Sorg fortærede ham, og han kom ihu alt det Onde, han havde bedrevet, og hans Bespottelse med Helligdommen, og han omkom ynkelig med Bedrøvelse i det

fremmede Land. 1. Makk. B. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

Saaledes hjalp da Herren kraftelig sit Folk, men det skedte dog, at Judas, der Nøden tyktes mindre, forglemte, at al Størke er af Himlen, og at det bør sig for Menneskens Børn at stole paa Herren allene, og han hørte de Romeres Navn, som boede i det |A:64Land Italien, langt sønder og vester paa i Europa, der, som Staden Rom staaer endnu, og han hørte om alle deres Krige, og mandelige Gjerninger, hvordan de havde overvundet mægtige Konger, og indtaget Lande fjern og nær, Macedonien og Grækenland, og meget af Asialand, og at de vare til Skræk for alle deres Fiender, men til stor Trøst og Bestørkelse for deres Venner, og med alt Dette havde Ingen iblandt dem sat Krone paa sit Hoved, eller klædt sig i Kongeligt Smykke, at synes stadselig deri, men de raadsloge dagligen, trehundrede og tive Mænd, og beraadte sig om menig Mand at holde dem vel. Da meente Judas at stærke sig meget, naar han gjorde Pagt og Venskab med dem, og han udskikkede Bud paa den lange Reise, og de kom til Raadet, og røgtede det Ærende, de havde at føre, og det behagede de Romere vel, og der gjordes Pagt og Venskab, og det blev indgravet i Kaabbertavler, til en Vished og til Ihukommelse. Saa havde da Judas mægtige Venner, men der den syriske Krigshær igjen drog imod ham, da fik han flux at fornemme, hvad Menneskens Hjelp er til at give Frimodighed i Nøden, thi langt borte vare hans Romere, nu da det gjaldt, og han blev førstegang angst i Hjertet, og Herren var ikke med ham, og han gik hen og faldt i den Strid. Saa bleve Judas Brødre Krigsøverst, den ene efter den anden, og Folkets Hjerte hængte ei længere fast ved Herren, som i Trængselens de første Dage, og de gjorde Pagt med Rome|A:65re og med Syrer, saa med Een og saa med en Anden af dem, der stred om det syriske Rige, og mente, at de handlede klogelig, i det de søgte Menneskens Hjelp, og forglemte, at Herren er Frelser allene, og deres Øverst faldt ved Sværd og ved Svig, og Jøder strede mod Jøder, som alt er at læse i Maccabæernes første Bog.

Det syriske Rige gik under i Splid, og ved Romernes Trædskhed, og nu skulde vel Jøderne glædes, at de havde deres romerske Venner saa nær, men det blev Venskabets Udfald, at Jøder bleve Romernes Trælle. Saa bleve alle de Folk, som gave sig i Romernes Venskab, saa blive alle de Folk, som glemme den levende Gud, og stole paa Menneskens Børn, og underlig blinde vare de Jøder, som ei kunde see, at Saadant var forud betegnet af Gud i de hellige Skrifter.

Nebucadnesar, Kongen af Babylon, havde en Drøm, og saae som et Billede staae for sit Ansigt, dets Hoved var Guld, dets Bryst og dets Arme var Sølv, dets Bug og dets Lænder var Kaabber, dets Been vare af Jern, og Herren gav Daniel Forstand paa den Syn, og han udlagde Drømmen om de fire Riger, som skulde være efter

hverandre. Det er da aabenbart, at Guldet betød det babyloniske Rige, og Sølvet det persiske, og Kobberet det macedoniske, og Jernet det romerske, eftersom Jernet knuser og svækker Alting, ja, sagde Daniel, ligesom Jernet sønderknuser, saa skal og det Rige knuse og sønderslaa. Dan. 2.

1A:66 Det gik saa til med Jødeland, at af Maccabæernes Slægt opstode Mænd, som kaldte sig Konger i deres Hofmodighed, og Broder stred imod Broder om Kongeligt Smykke og Navn, og der var dengang i Asialand en romersk Krigsoverste, en af de Vældige, som heed Pompeius, han kom til Jerusalem, at skille den Trætte, og skifte Ret mellem Brødrene, og han satte den, som han vilde, til Øverste i Landet, og nødte ham til at være Rom underdanig. Sydvest for Canaan boede Idumæerne eller Edomiterne, de nedstammede fra Esau, som var Patriarchen Jakobs Broder, og havde altid ondt isinde mod Israels Børn, de bleve undertvungne af David, men faldt siden fra, de bleve igjen undertvungne af Simons den Maccabæers Søn Johannes, og nødte til at bekjende Tro paa Israels Gud. En af disse Idumæer heed Herodes, han blev ved Skalkhed og ved Hyklerie for de Mægtige i Rom, Konge over Juda, han udsmykkede Herrens Tempel, men foragtede Hans Lov, han indførte hedenske Skikke, udryddede Maccabæernes Slægt, og udøste meget uskyldigt Blod.

Da var stor Nød og Jammer over alle dem, som frygtede Gud af et reent Hjerte. Jødeland havde en Konge med et ondt og hedensk Sind, der var Folk, som kaldtes Saducæer, de mente, at Mennesket døde som Fæet, og agtede derfor ikke hvad de tænkte og gjorde, naar de kun ikke med udvortes Gjæringer forsyndede sig saa, at de kunde straffes af Mennesker efter Loven. Der vare andre, **1A:67** som kaldtes Phariseer, de vilde ansees af Menneskene for overmaade fromme og gudfrygtige Mænd, og havde Guds Navn paa Tungen, og vilde gjøre sig selv retfærdige, med mange Skikke, som de selv havde optænkt, og det var Øienskalke, som i Hjertet ikke troede paa Gud, og elskede Ingen. Saadanne vare de Folk, som kaldtes Lærere i Israel, og de forførte Folket, og de forventede Guds Ord, og Ugudelighed blev mangfoldig. Der var da ingen Trøst for de Fromme, uden det, at de ventede vist den Time var nær, da den Kvindens Sæd, den Frelser fra Ondt, Messias skulde komme, de Skriftkloge havde udregnet af Daniels Bog, at Tiden var nær, og det vidste Alle, som boede i Landet, men de Flestes Hjerte og Hu stod allene til verdslig Magt og forfængelig Ære, derfor udlagde de daarlig Propheternes Tale om det evige Rige, Han skulde opreise, som om det var et Rige af denne Verden, de ventede, at Han skulde undertvinge Romerne, og give dem med alle Jøder stor Ære og Værdighed, men Saadant ventede ikke de Fromme, de forstode det godt, at det var et aandeligt Rige, Guds og Sandhedens Rige, Han skulde opreise, og herske derover altid og evindeligt. Dan. 2.

Der staaer skrevet hos Propheten Micha i det Femte: Du Betlehem! er du ringe at agte blandt Juda Tusinder? Af dig skal der udgaae en Saadan, som skal herske i Israel, **1A:68** og Hans Udgange ere gamle, de ere fra Evigheds Dage, og Han skal staae og føde i Herrens Kraft, i Herrens sin Guds Navns Høihed, og Han skal være Fred. Disse Ord havde alle de Skriftkloge udlagt saa, at i Betlehem skulde Messias fødes, og see! der var i den Stad Nazareth en Jomfru af Davids Slægt, og Jomfruen heed Maria, og Herrens Engel aabenbaredes for hende, og sagde, at hun skulde undfange og føde en Søn, og Hans Navn skulde kaldes Jesus, det er: en Frelser, ja kaldes den Høiestes Søn, og være en Konge evindelig, men Fader skulde Han ei have paa Jorden, thi saa sagde Engelen: den Hellig Aand skal komme over dig, og den Høiestes Kraft skal overskygge dig, derfor skal ogsaa det Hellige, som fødes af dig, kaldes *Guds Søn*. Saa boede da Maria i Nazareth, men i Betlehem skulde Jesus fødes, og see! der Rom var mægtig over Verdens Riger, da opstode Mænd til Strid om Herredømmet i den Stad, som var Dronning i Verden, og Een fik Magten, og kaldte sig Keiser Augustus, og fra ham udgik en Befaling, at Folkene skulde skrives over alt Riget, og hver skulde gaae til den Stad, som de stammede fra, da opgik Maria og hendes Trolovede, Joseph, til Betlehem til Davids Stad, og det skedte mens de vare der, blev Tiden fuldkommen, at hun skulde føde, og hun fødte sin førstefødte Søn, og svøbte Ham i Klude, og lagde Ham i en Krybbe, thi der var ikke Rum i Herberget til Ham. **1A:69** Og der vare Hyrder i den samme Egn, gudfrygtige, fattige Mænd, som holdte Nattevagt over deres Qvæg, og see! Herrens Engel nedfoer over dem, og Herrens Klarhed omskinnede dem, og de frygtede saare. Da sagde Engelen til dem: frygter kun ikke, thi see! stor Glæde forkynder jeg eder, ja Glæde for eder og Folket, thi eder er født en Frelser i Dag, Christus Herren, i Davids Stad, og strax var hos Engelen en himmelsk Hærskares Mangfoldighed, og de lovede Gud, og de sang: Ære være Gud i det Høieste, Fred paa Jorden, i Mennesket Velbehagelighed. Og der vare Vise i Østerland, i Hedningers Land, gudfrygtige Mænd, og til et Tegn, at den nyfødte Frelser var sendt til dem alle, som bo paa Jorderigs Kreds, da saae de hans Stjerne, og reiste, og Stjernen gik for dem, og stod over Huset, hvor Barnet var inde, og de faldt paa Knæ for den evige Konges Eenbaarne, og offrede Guld og kostelig Røgelse. Men det var Herodes, der han fornam, at det Barn var født, og den Søn var os givet, hvis Navn kaldes Underlig, vældige Gud; om hvem der stod skrevet: at Han skulde sidde paa Davids Stol, som en Konge, mens Solen og Maanen de vandre paa Himlen, da blev han bange, og tænkte: den Helliges Rige var af denne Verden, enddog han blev lagt i en Krybbe; da meente han daarlig, at han kunde myrde Guds Søn, og forhindre det Ord, som Gud havde talet ved sine Propheter, og alle de Børn i Betlehem slog han ihjel, og lagde dette endnu til

IA:70al sin Ondskab, at han udøste det meget uskyldige Blod, men Herren havde talet til Joseph, og sagt: staa op, tag Barnet og dets Moder, og drag til Ægypten, og Herren slog Herodes, og han tyggede sin Tunge i Pine, og døde i Jammer, og gik til sit Sted. Da kaldte Herren igjen sin Søn af Ægypten, og Maria og Joseph gik op til Jerusalem efter Herrens Lov, at fremstille Barnet for Herren i Templet. Da skedte det, som Herren taledede fordum, der de byggede Huset i trange Tider, og de Gamle sørgede over dets Ringhed imod det Hus, som Kong Salomon bygte, thi da skedte Herrens Ord til Propheten Haggai, og han opstod, og sagde: hvem er tilovers iblandt eder, som saae dette Hus i sin første Herlighed! er ikke dette som Intet for eders Øine mod det; men frygter ikke, thi saa sagde den Herre Zebaoth: endnu engang om et Lidet, vil Jeg bevæge Himlene og Jorden, Havet og det Tørre, ja alle Hedninger vil Jeg bevæge, og alle Hedningers Længsel skal komme, og dette Hus vil Jeg fylde med Herlighed, siger den Herre Zebaoth; Sølvet er mit og Guldet er mit, siger den Herre Zebaoth; dette det sidste Huses Herlighed skal blive større end det førstes, og paa denne Sted vil Jeg give Fred, siger den Herre Zebaoth. Nu frembares Hedningenes Længsel, Guds Herligheds Glands, og Hans Væsens rette Billede, den Fredens Giver, som et Barn i Templet. Det forstod Simeon, den gudfrygtige Olding, thi Guds Aand drev **IA:71**ham til Templet i den samme Time, og han tog Barnet paa sine Arme, og prisede Gud, og sagde: Herre! nu lader du din Tjener fare i Fred, ligesom Du haver sagt, thi mine Øine have seet Din Frelsning, hvilken Du beredte for alle Folks Aasyn, et Lys til at oplyse Hedningene, og Israel Dit Folk til en Herlighed; og Forældrene gik med Barnet til deres Stad Nazareth, og Han voxte, og blev stærk i Aanden, og fuld med Visdom, og Guds Naade var over Ham. Math. 2. Luc. 1-2. Hagg. 2.

Og det var Propheten Malachias, der Han spaaede om Herrens Tilkommelse, da taledede Han Herrens Ord i sin Spaadom, og sagde: see! Jeg sender min Engel, at han skal berede Veien for mit Ansigt, og strax skal den Herre, efter hvilken I lede, komme til sin Tempel, den Pagtens Engel, hvilken I have kjær, see! Han kommer, sagde den Herre Zebaoth, see! Jeg sender eder Elias Propheten, førend den store og forfærdelige Herrens Dag kommer, og han skal omvende Fædrenes Hjerter til Børnene, og Børnenes til deres Fædre, at Jeg ikke skal komme og slaae Jorden med Band. Og det var i den sjette Maaned førend Engelen kom til Maria, at Han stod hos Alteret, hvor Præsten, den aldrende Sacharias, gjorde Røgelse i Templet, og Engelen taledede til ham, og sagde: at hans aldrende Ægtekvinde skulde føde en Søn, og han skulde hede Johannes, og fyldes af den Hellig Aand, og være den Elias, den Engel, om **IA:72**hvilken Propheten havde talet. Og det skedte saa, og Johannes blev født, og opvoxte i Ørken, og Herren var med ham, og der han blev Mand, gik han frem for Israels Børn, og stod ved den Flod, ved

det Vandløb, som kaldes Jordan, og formanede Folket, at de skulde aflægge Synd, og omvende sig til Herren, og gjøre Miskundhed mod den Fattige, og tro paa Ham, som kom, og de, som hørte hans Røst, dem døbte han med Vand, til et Tegn at de skulde renses fra Synd, og være ny Mennesker, og han sagde: jeg døber med Vand, men der kommer Een efter mig, hvis Skobaand jeg ikke er værdig at løse, og Han skal døbe med den Hellig Aand. Og det skedte, der Jesus var tredive Aar gammel, da gik han frem til Jordans Flod, og blev døbt af Johannes, og der Han opsteg af Vandet igjen, see, da aabnedes Himmelen, og Guds Aand kom ned som en Due, og blev over Ham, og der kom en Røst af Himmelen, som sagde: Du er min Søn den Elskelige, i hvilken Jeg haver min Velbehagelighed. Mal. 3-4. Luc. 1. Math. 3.

Og derefter gik Jesus ind i de Huse, hvor Jøderne forsamledes til at høre Guds Ord, som det var at læse i Moses og i Propheternes Bøger, og de Huse heed Synagoger, og Han lærte dem Sandhed, og det begav sig, der han kom ind i Synagogen i den Stad, hvor Han var opfødt, i Nazareth, og stod op at læse, da gave de Ham Esaias Prophetens Bog, og der Han slog Bogen op, da **A:73**kom Han til det Sted, hvor der staaer skrevet: Herrens Aand er over mig, derfor salvede Han mig, Han haver sendt mig til at kundgiøre Evangelium (det er en god Tidende, et Gammensbud) for de Fattige, at helbrede dem, som have et sønderknust Hjerte, at kundgiøre Fangerne Frihed, og de Blinde Synets Gjenfødelse, at lade de Plagede løs, at forkynde Guds velbehagelige Aar. Derpaa lukkede Han Bogen, og gav den til Tjeneren, og satte sig ned, og Alles Øine i Synagogen vogtede paa Ham, men Han begyndte at sige til dem: i Dag er denne Skrift fuldkommet for eders Øren. Luc. 4.

Saa sagde da Jesus, at Han var den Forløser, som de gamle Propheter spaaede om, ja Han sagde det aabenbarlig, at alligevel Han var Menneskens Søn, var Han dog ogsaa Guds eenbaarne, det er eneste Søn, som var til førend Abraham, og havde Herlighed hos Faderen førend Verdens Grundvold blev lagt, og kom nu fra Himmelen, for at frelse det Fortabte; Han sagde: saa elskede Gud Verden, at Han gav sin eenbaarne Søn, paa det at hver, som troer paa Ham, skal ikke fortabes, men have det evige Liv, thi hvo, som troer paa Sønnen, dømmes ikke, men hvo, som ikke troer, er allerede dømt, fordi han ikke troer paa Guds eenbaarne Søns Navn, men denne er Dommen, at Lyset er kommet i Verden, og Menneskene elskede mere Mørket end Lyset, thi deres Gjerninger vare onde, hver, som gjør Ondt, hader Lyset, og kommer **A:74**ikke til Lyset, at hans Gjerninger skal ikke straffes, men hvo, som gjør Sandhed, kommer til Lyset, at hans Gjerninger maa blive aabenbarede, thi de ere gjorte i Gud. Matth. 16. 16-17. Joh. 9. 35-39. Joh. 8. 58. Joh. 17. 24. Joh. 3. 13-21.

Men det var engang, der Jesus talede saadanne Ting, da sagde

Pharisæerne til Ham: du vidner om dig selv, dit Vidnesbyrd er ikke sandt; da svarede Jesus og sagde til dem: dersom Jeg og vidner om mig selv, er mit Vidnesbyrd sandt, thi jeg er ikke allene, men baade jeg og Faderen, som mig udsendte, og det er jo skrevet i eders Lov, at endog to Menneskers Vidnesbyrd er sandt, jeg er den, som vidner om mig selv, og Faderen, som mig udsendte, vidner om mig; og det var ikke allene med Røsten af Himlen, at Faderen vidnede om sin elskelige Søn, men det var, som Jesus selv sagde: de Gjerninger, som Faderen haver givet mig, at jeg skal fuldkomme dem, de samme Gjerninger, som jeg gør, vidne om mig, at Faderen haver udsendt mig. Joh. 8.

Der staaer skrevet hos Propheten Esaias om Forløsningens Dage: Ørken og det Tørre skal glæde sig, og den øde Mark skal fryde sig, og blomstre som en Rose; de skal see Herrens Herlighed, vor Guds Prydelse, da skal de Blindes Øine oplades, og de Døves Øren, da skal den Halte springe som Hjorten, og den Stummes Tunge synge; visselig talede Herren ved Propheten mest om det aandelige Lys, som i Jesus skulde opgaae for Hedningene, og om den aandelige Lægedom, men Han talte ogsaa om de udvortes Gjerninger, som Jesus skulde gjøre, til et Tegn paa, at Han kunde oplyse og helbrede Sjælen. Og det begav sig, at Johannes den Døber blev kastet i Fængsel, fordi han talede Sandhed, og der han hørte i Fængselet Christi Gjerninger, da sendte han to af sine Disciple, det er hans Lærlinge, og lod Ham sige: er du den, som kommer, eller skal vi vente en anden, og Jesus svarede og sagde til dem: gaaer hen og forkynder Johannes de Ting, som I høre og see: Blinde see, og Halte gaae, Spedalske renses, og Døve høre, og Døde opstaae, og Evangelium prædikes for de Fattige. Esa. 35. Matth. 11.

Saa gik da Jesus omkring i trende Aar og paa Fjerde, og talede Sandheds livsalige Ord, og helbredte alle de Syge, som troede, at Han var mægtig dertil, og det gjorde Han Alt til et Tegn paa sit Samfund med Himlens Gud, og til et Tegn paa sin Kiærlighed, at Han vilde tage vor Sjæls Skrøbeligheder paa sig, og bære dens Sygdom, og opvække den af Døde, og give den Liv, saafremt vi vilde tro Ham dertil, og Han havde mange Disciple, og Han udvalgte Tolv, som kaldtes Apostle, det er Sendebud, og de gik omkring og lærte, og helbredte ligesom Han, efter den Viisdom og ved den Magt, som Han gav dem, thi de vare ringe og ulærde Mænd. Matth. 8. 10.

A:76 Det var da aabenbart, at Han var kommet, den store Prophet, om hvem Mose havde talet i sin Spaadom, og sagt: at Ham skulde Folket høre i Alt hvad Han talede til dem, og at det skulde skee, at hver den Sjæl, som ei vilde høre den Prophete, skulde udslettes af Folket. Men der vare mange, som ei vilde høre Ham, og deriblandt de fleste Skriftekloge og Pharisæer, de som kjendte Skrifterne bedst, men troede dem ikke i Hjertet, derfor sagde Jesus

til dem: I randsage Skrifterne og mene, at have et evigt Liv i dem, men det er just dem, som vidne om mig, I skal ikke tænke, at Jeg vil forklage eder for Faderen; nei! den, som forklager eder, er den Mose, paa hvilken I have stolet, dersom I troede Mose, troede I nok mig, thi han har skrevet om mig, men tro I ikke hans Skrifter, hvorledes skulde I tro mine Ord; og Han sagde atter: dersom Gud var eders Fader, da elskte I mig, thi jeg er udkommen af Gud, hvi kjende I da ikke min Tale, thi I kan jo ikke høre mit Ord, I ere af en Fader, Djævelen og vil gjøre eders Faders Begjæringer, han var en Menneskemorder af Begyndelsen, og blev ikke bestaaende i Sandheden, thi Sandhed er ikke i ham; naar han taler Løgn, da taler han af sit Eget, thi han er en Løgner og dens Fader; men alligevel jeg siger Sandhed, tro I mig ikke, hvo som er af Gud, hører Guds Ord, derfor høre I ikke, fordi I ere ikke af Gud. Saa gav da Jesus tilkjende, at den Slange, som sagde **A:77** til vore første Forældre: det er ikke sandt, hvad Gud haver sagt, var Djævelen en ond Aand, og at han er alle deres Fader, som elske at tale Løgn, som ikke vil høre og tro Guds Ord. Men saadan Tale skar de onde Mennesker i deres Hjerte, og de bleve fulde af Galenskab, og de beraadte sig med hverandre, hvorledes de kunde tage Jesus af Dage, og slaa Ham ihjel, og jo flere Tegn Han gjorde for deres Øine, des galnere bleve de, thi de forhærdede deres Hjerte imod Sandheden. 5. Moseb. 18. Joh. 8. Joh. 5.

Og Jesus havde en Ven ved Navn Lazarus, og det begav sig, at Lazarus døde, og Jesus var ikke tilstæde, og Lazarus blev begravet, og laae fire Dage i Graven, og han stinkede. Da kom Jesus til Bethanien, til den By, hvor Lazarus havde boet, til hans Søstre, Marie og Martha, og de græd meget, og sagde til Jesus: havde du været her, da var vor Broder ikke død; men Jesus svarede og sagde til Martha: jeg er Opstandelsen og Livet; hvo, som troer paa mig, skal leve, alligevel han dør, og dersom du kan tro, da skal du see Guds Herlighed. Men den Grav var en Hule, og en Steen laa derover, og Jesus sagde: tager Stenen bort, og Han opløftede sine Øine høit, og sagde: Fader! jeg takker Dig, at Du haver hørt mig, men jeg vidste, at Du hører mig altid, men for Folkets Skyld, som staa omkring, sagde jeg det, at de skulle tro, at Du har udsendt mig; og **A:78** der Han havde sagt Dette, raabte Han med høi Røst: Lazarus, kom herud! og den Døde kom ud, bundet med Jordeklæder om Fødderne og Hænderne, og hans Ansigt var ombundet med en Svededug, og Jesus sagde til dem: løser ham, og lader ham gaae. Derfor troede Mange af Jøderne paa Ham, men Nogle af dem gik hen til Pharisæerne, og sagde dem hvad Jesus havde gjort, da forsamlede de ypperste Præster og Pharisæerne Raadet, og sagde: hvad skal vi gjøre? thi dette Menneske gjør mange Tegn, og de sagde i deres Øienskalkhed: dersom vi lade ham saaledes gjøre, skulle alle

tro paa ham, og de Romere skulle komme og borttage baade Staden og Folket; men en af dem, Caiphas, som var det Aars Ypperstepræst, sagde til dem: I vide slet Intet, ei heller betænke I, at det er gavnligt, at et Menneske dør for Folket, at det ganske Folk skal ikke fordærves; men det sagde han ikke af sig selv, men da han var det samme Aars ypperste Præst, spaaede han, at Jesus skulde dø for Folket, og ikke for Folket allene, men Han skulde og samle til een Hob de Guds Børn, som vare adspredte. Derefter raadsloge de fra den Dag om at slaa Ham ihjel. Joh. 11.

Men Jesus vidste alle de Ting, som skulde komme over Ham, og han havde sagt: den gode Hyrde sætter sit Liv til for Faarene, og jeg er den gode Hyrde, og at Menneskens Søn skulde gaa hen, ligesom der var skrevet **IA:79** om Ham, og med sin Død frelse alle dem fra Døden, som vilde tro paa Ham, og han vidste, at Hans Time var kommet nær, at Han skulde saares for vore Misgjerningers Skyld og knuses for vore Synder, og bære Straffen, saa vi kunde have Fred, og Han sagde: min Sjæl er forfærdet, Fader! frels mig fra denne Time, men derfor er jeg kommet til denne Time, sandelig, sandelig siger jeg eder, uden Hvedekornet falder i Jorden og dør, bliver det allene, men dersom det dør, bær det megen Frugt; nu skal denne Verdens Fyrste, det er Djævelen, udkastes, og naar jeg bliver ophøiet, vil jeg drage alle til mig; men Han sagde ophøiet, for at betegne, at Han skulde ophænges paa Korset. Disse Ord talede Han paa den Dag, der Han var dragen op til Jerusalem, men der han drog op, da gik Folket imod Ham, de, som vare med Ham, da Han opvakte Lazarus, og de, som havde hørt, at Han havde gjort det Tegn, og Nogle af dem bredte deres Klæder paa Veien, men Andre huggede Palmegrene og strøede paa Veien, og raabte: Hosianna! velsignet være Den, som kommer i Herrens Navn, den Israels Konge! og Børnene raabte i Templen og sagde: Hosianna, det er: Herre frels! du Davids Søn! men de ypperste Præster og Skriftkloge bleve vrede, og sagde til Ham: hører du hvad disse sige? men Jesus sagde til dem: ja, have I aldrig læst: af de Umyndiges og Spædes Mund skal du berede dig Priis. Joh. 10. 12. Ps. 8. Math. 21. Esa. 53.

IA:80 Og det var Paaske, Jødernes Høitid, og de skulde æde Paaskelammet, til en Ihukommelse om deres Fædres Befrielse fra Morderengelen, der hengik igjennem Ægypti Land, og til et Forvarsel om Ham, der skulde være som Lammet, der slagtes, taalmodig, uskyldig, og med sit Blod beskiærme sine Troende mod Sjælens Morderengel, det er Djævelen; og der Jesus vidste, at Hans Time var kommen, at Han skulde gaae af denne Verden til Faderen, da, ligesom Han havde elsket sine Egne i Verden, saa elskede Han dem indtil Enden, og sagde: hjertelig haver jeg længtes efter at æde dette Paaskelam med eder, førend jeg lider, og Han satte sig til Bords med sine tolv Apostle. Men der de aade, sagde Han: sandelig

siger jeg eder, at een af eder skal forraade mig; Menneskens Søn gaaer vel hen, ligesom der er skrevet om ham, men vee det Menneske, ved hvilken Menneskens Søn bliver forraadt; det var samme Menneske godt, dersom han ikke havde været født, og Forræderen var Apostelen Judas Iskariots Søn, Satan gik ind i ham, og han gik hen til de ypperste Præster, og solgte sin Herre og Mester for tredive Sølvpenge. Men der de aade, tog Jesus Brødet, og takkede, og brød det, og gav Disciplene, og sagde: tager, æder! dette er mit Legeme, som brydes for eder, gjører dette til min Ihukommelse! Og Han tog Kalken, og takkede, gav dem, og sagde: drikker alle heraf! det er mit Blod, det ny Testamentes, hvilket udgydes for Mange |A:8|til Syndernes Forladelse, dette gjører, saa ofte som I drikke, til min Ihukommelse. Math. 26. Luc. 22. Joh. 13. 1 Cor. 11.

Saa blev da den hellige Nadvere, som og kaldes Alterens Sacramente, indsat af vor Herre Jesus Christus Selv i den Nat der Han blev forraadt, til en Vitterlighed, at Han døde for vore Synder, og at vi skulle blive til Eet med Ham for at frelses, det havde Han forhen sagt: dersom I ikke æde Menneskens Søns Kiød og drikke Hans Blod, have I ikke Livet i eder selv, men hvo, som æder mit Kiød og drikker mit Blod, han bliver i mig og jeg i ham, ligesom den levende Fader udsendte mig, og jeg lever ved Faderen, ligesaa skal og den, som mig æder, leve ved mig. Men dette er aandelig talt om dem, som i Tro og Kiærlighed tilegne sig Jesus med al hans Fortjeneste, thi hvo, som æder og drikker uværdelig, gjør sig skyldig i Herrens Død, og træder Guds Søn under Fødder. Om alle disse Ting talede Han end ydermere i den samme Nat, der Judas var udgangen, og Han sagde til sine Disciple: eders Hjerte forfærdes ikke! troer paa Gud og troer paa mig! i min Faders Hus ere mange Værelser, og dersom det ikke saa var, havde jeg sagt eder det, men jeg gaaer bort, at berede eder Sted, og naar jeg faaer beredt eder Sted, kommer jeg igjen, og vil tage eder til mig selv, og hvor jeg er, skal ogsaa I være, I have vel nu Bedrøvelse, |A:82|men jeg vil see eder igjen, og eders Hjerte skal glædes, og Ingen skal tage eders Glæde fra eder. Jeg er Veien og Sandheden og Livet, der kommer Ingen til Faderen uden ved mig, hvo mig haver seet, haver seet Faderen, troer mig, at jeg er i Faderen, og Faderen er i mig, og hvad I bede i mit Navn, det vil jeg gjøre, saa at Faderen skal forklares ved Sønnen. Jeg vil ikke forlade eder faderløse, jeg kommer til eder, om Nogen elsker mig, skal han holde mit Ord, og min Fader skal elske ham, og vi skal komme til ham, og gjøre Bolig hos ham. Jeg er det sande Vintræ, og min Fader er Vingaardsmanden, hver Green paa mig, som ikke bær Frugt, den borttager Han, og hver den, som bær Frugt, den renses Han, at den skal bære megen Frugt, bliver i mig og

jeg i eder! ligesom Grenen ikke kan bære Frugt uden den bliver i Træet, saa kan I ikke heller, uden I blive i mig, thi uden mig kan I slet Intet gjøre; om Nogen ikke bliver i mig, han bliver udkastet, som en visse Green, og de sanke dem og kaste dem i Ilden, og de brænde. Ligesom Faderen haver elsket mig, saa haver jeg elsket eder; bliver i Kiærligheden, den som er min! dersom I holde mine Befalinger, skal I blive i min Kiærlighed, ligesom jeg haver holdet min Faders Befalinger, og bliver i Hans Kiærlighed. Denne er min Befaling, at I skal elske hverandre, ligesom jeg haver elsket eder; Ingen haver større Kiærlighed end denne, dersom Nogen sætter sit Liv til for **A:83**sine Venner, I ere mine Venner, dersom I gjøre, hvadsomhelst jeg befaler eder. I Verden skal I have Trængsel, men værer frimodige! jeg har overvundet Verden. Joh. 13. 14. 15. 16. 1 Cor. 11.

Og der Jesus havde gjort Ende paa denne guddommelige Tale, da opløftede Han sine Øine til Himmelen, og sagde: Fader! Timen er kommen, forklar Din Søn! og Din Søn skal forklare Dig, ligesom Du haver givet ham Magt over alt Kiød, paa det han skal give alle dem, hvilke Du har givet ham, det evige Liv; men dette er det evige Liv, at de kjende Dig, den eneste sande Gud, og Den, Du udsendte, Jesum Christum. Jeg haver forklaret Dig paa Jorden, jeg haver fuldkommet den Gjerning, som Du haver givet mig at gjøre, forklar Du mig og nu, Fader! hos Dig selv, med den Herlighed, som jeg havde hos Dig, før Verden var! Jeg aabenbarede Dit Navn for de Mennesker, hvilke Du haver givet mig af Verden, de vare Dine, og Du haver givet mig dem, og de have bevaret Dit Ord, thi de Ord, som Du haver givet mig, haver jeg givet dem, og de have annammet mig, og de have kjendt i Sandhed, at jeg udkom af Dig. Hellige dem i Din Sandhed, thi *Dit Ord er Sandhed!* og jeg helliger *mig* selv for dem, paa det de skal ogsaa være helligede i *Sandheden*. Men jeg beder ikke allene for disse, men ogsaa for **A:84**dem, som ved deres Ord skal tro paa mig, paa det de skal Alle være Eet, ligesom Du, Fader! i mig og jeg i Dig, at de og skal være Eet i Os, at Verden maa tro, at Du haver udsendt mig, Fader! jeg vil, at de, som Du haver givet mig, skal og være hos mig, hvor jeg er, og de skal beskue den min Herlighed, som Du haver givet mig, thi Du haver elsket mig, førend Verdens Grundvold blev lagt. Retfærdige Fader! Verden kjender Dig ikke, men jeg kjender Dig, og Disse have kjendt, at Du haver udsendt mig, og jeg kundgjorde dem Dit Navn, og vil kundgiøre dem det, paa det den Kiærlighed, som Du elsker mig med, skal være i dem, og jeg i dem. Joh. 17.

Der Jesus havde sagt disse Ting, gik Han ud med sine Disciple, og kom i en Urtegaard, som heed Gethsemane, og Han stred med

Døden i Bedrøvelse, og Han stred i Bønnen, og fik Overhaand. Da kom Judas med Skaren og forraadte Ham, og Hans Disciple flydde af Rædsel, saa som Han selv havde forudsagt med disse Ord: see! den Time kommer, og er allerede kommen, da I skal adspredes hver sine Veie, og forlade mig allene, dog er jeg ikke allene, fordi Faderen er med mig. Da toge de Ugudelige Jesum, og førte Ham bundet frem for de ypperste Præster og for Raadet, og de bespyttede og bespottede og sloge Ham, og søgte falske Vidnesbyrd imod Ham, og dømte Ham til Døden, **A:85**og overantvordede Ham til Hedningene til at hudstryges og tornekrones og korsfæstes, alt eftersom Han selv havde forudsagt, og som der var skrevet om Ham ved Propheterne. Men det var den hedenske Landsherre Pontius Pilatus, han gav Jesus Vidnesbyrd, at Han var uskyldig, og vilde gjerne ladet Ham løs, men de ypperste Præster og Pharisæerne toge Folket med Ord, saa de raabte: korsfæst ham, korsfæst! og hans Blod komme over os og over vore Børn! og Pilatus toede sine Hænder, og sagde: jeg er uskyldig for denne Retfærdiges Blod, og dømte dog at Jødernes Begjering skulde skee. Saa toge de romerske Stridsmænd Jesum og korsfæstede Ham, og Han skiændte ikke igjen, der Han blev overskiændet, og truede ikke, der Han leed, men Han bad, og sagde: Fader! forlad dem! thi de vide ikke hvad de gjøre. Og der Alt var fuldkommet, efter Propheternes Tale, da bøiede Han sit Hoved, og sagde: Fader! i Din Haand befaler jeg min Aand! og der var Mørke over Jorderige, og Jordan rystede, og Steenbjerge revnede, Forhænget i Templet sønderreves fra Oven, og den hedenske Høvedsmand, som stod derhos, og de Stridsmænd, som vare med ham, bleve betagne med stor Frygt over de Ting, som skedte for deres Øine og Øren, og sagde: sandelig! Denne var Guds Søn. Joh. 18-19. Math. 26. 27.

Saa døde da Jesus, og blev begravet, men Dagen derefter ginge de ypperste Præster **A:86**og Pharisæer forsamlede til Pilatus, og sagde: Herre! vi komme ihu, at denne Bedrager sagde, der han endnu levede: efter tre Dage opreises jeg; befal derfor, at Man med Flid bevogter Graven indtil den tredie Dag, at hans Disciple ikke skal komme om Natten og stjæle ham, og sige til Folket: han er opreist fra de Døde, og det Sidste skal blive værre end det Første. Men Pilatus sagde til dem: der have I Vagt, gaaer hen og vogter, som I bedst forstaae! Saa gik de hen og forseglede Stenen, som laa over Graven, og satte Vagten derved. Math. 27.

Men det var aarle paa den tredie Dag, den første i Ugen, da ginge troende Kvinder til Graven, for at salve Jesu Legeme, og see! der skedte et stort Jordskiælv, thi Herrens Engel nedfoer af Himmelen, kom frem, og væltede Stenen fra Graven, og satte sig paa den, og

hans Skikkelse var ligesom Lynild, og hans Klædebon hvidt som Sne; men Vogterne skiælvede af Frygt for ham, og vare ligesom døde. Men Engelen sagde til Kvinderne: frygter I kun ikke! thi jeg veed, at I lede efter Jesus den korsfæstede; Han er ikke her, Han er opstanden, saasom Han haver sagt: kommer! seer den Sted, hvor Herren laa! Og de saae, og gik hastelig fra Graven, og Jesus lod sig tilsyne. Men Nogle af Vagten kom ogsaa til Staden, og forkyndte de ypperste Præster alt det, som var skeet, da forsamledes de med de Ældste, og holdte Raad, **A:87**og gave Stridsmændene Sølvpengene nok, og sagde: siger: hans Disciple kom om Natten og stjal ham medens vi sov, saa toge de Sølvpengene, og gjorde ligesom de vare underviste, og dette Rygte blev udspreedt blandt Jøderne, og de Ugudelige troede det, enddog det var aldrig hørt, at Folk kunde saaledes fortælle, hvem der kom til dem, og stjal sig bort imedens de sov. Math. 28.

Men da Herren var opstanden, da aabenbaredes Han og for de tvende Disciple, som ginge til Emaus, og siden for de ti Apostle, men den ellefte, som heed Thomas, vilde ikke tro, uden han saae Naglegabene i Jesu Hænder, og stak sin Haand i Hans Side, der, som Han paa Korset var gjennemstunget, og Jesus kom igjen, der de Elleve vare forsamlede, og sagde til Thomas: ræk din Finger hid, og see mine Hænder, og ræk din Haand hid, og stik den i min Side, og vær ikke vantro, men tro! Da svarede Thomas og sagde: min Herre og min Gud! men Jesus sagde: fordi du haver seet mig, Thomas, derfor haver du troet! men salige ere de, som ikke see, og dog tro! Jesus gjorde og da mange andre Tegn for sine Disciples Aasyn, som ikke ere skrevne i denne Bog, men disse ere skrevne, paa det at I skal tro, at Jesus er den Christus, og at I, som tro, skal have Livet i hans Navn. Og der fyrgetive Dage vare tilende efter Hans Opstandelse, da var Timen kommen, at Herren vilde opfare til Himmelen, og Han sagde **A:88**til sine Disciple: mig er given al Magt i Himmelen og paa Jorden, gaaer derfor hen og lærer alle Folk, og døber dem i Navnet Faderens og Sønnens og den Hellig Aands, og lærer dem at holde alt det, som jeg haver befalet eder, og see! jeg er med eder alle Dage indtil Verdens Ende. Amen. Joh. 20. Math. 28.

Saa blev da Herren optagen, mens de saae derpaa, og en Sky tog Ham bort fra deres Øine, men Han havde sagt til dem, at de skulde bie i Jerusalem paa Faderens Forjættelse, thi, sagde Han, Johannes døbte vel med Vand, men I skal døbes med den Hellig Aand ikke længe efter disse Dage. Og der de endnu stode og stirrede op imod Himmelen, see! da stode to Mænd hos dem i hvide Klæder, som sagde: I Galilæiske Mænd! hvorefter staa I og see til Himmelen! denne Jesus, som er optagen fra eder til Himmelen, skal komme

igjen, ligesom I have seet Ham fare til Himmelen. Da vendte de om til Jerusalem, og bleve der. Men paa den tiende Dag derefter, da de vare alle samdrægtelig tilhobe, da skedte hastelig en Lyd fra Himmelen, som af et stærkt drivende Veir, og opfyldte Huset, og der saaes adskilte Tunger, ligesom af Ild, og Han satte sig paa enhver af dem, og de bleve alle fyldte af den Hellig Aand, og begyndte at tale med fremmede Tungemaal, ligesom Aanden indgav dem at tale. Men der vare Jøder, **A:89**boende i Jerusalem, og gudfrygtige Mænd af allehaande Folk, som ere under Himmelen, der dette Bulder skedte, kom Mængden tilsammen, og blev forvirret, og de forfærdedes alle, og forundrede sig, og sagde til hverandre: ere ikke alle disse Mænd, som tale, af Galilæa, og hvorledes høre vi dem da tale paa vort Maal, som vi ere fødte udi, vi høre dem tale Guds store Ting med vore Tungemaal. Da opstod en af Apostlene, Simon, som havde været en Fisker, men Jesus havde sagt til ham: følg mig! herefter skal du fange Mennesker, og Han sagde igjen til ham: Simon! du skal hede Petrus, det er en Klippe, thi paa denne Klippe vil jeg bygge min Kirke, og Helvedes Porte skal ikke faae Overhaand over den. Nu begyndte da Herrens Ord at opfyldes, thi Simon Peder opløftede sin Røst, og taledede til Folket med mange Ord om Propheternes Spaadom, og om Jesus Christus den Korsfæstede, men igjen Opstandne, og sagde: omvender eder, og hver af eder lade sig døbe i Jesu Christi Navn til Syndernes Forladelse, og I skal faae den Hellig Aands Gave; lader eder frelse udaf denne vanartige Slægt! Og mange annammede gjerne hans Ord, og bleve døbt, og der lagdes til Menigheden paa den samme Dag henved tre tusinde Sjæle. Math. 4. 16. Ap. G. 1-2.

Fra den Dag skedte mange underlige Gjerninger ved Apostlenes Hænder, men de vantro Jøder med deres Øverster fnysede, og **A:90**kastede nogle af Apostlene i Fængsel, og Herren udfriede dem, og Ordet voxte og fik Magt, men det vidste de vel, at de paa det Sidste skulde lade Livet for Jesu Navns Bekjendelses Skyld, og snarlig kom den Dag, da de saae deres Udgang, som i et Speil paa den hellige Stephan. Stephanus var ikke af Apostlene, men han var alligevel en Mand fuld af Tro og den Hellig Aand, og gjorde underlige Gjerninger og store Tegn iblandt Folket, og der de Skriftkloge tvistede med ham, da overbeviste han dem klarlig efter Skrifterne, at Jesus var den forjættede Christus, og de kunde ikke staa den Visdom og den Aand imod, af hvilken han taledede, og hans Ansigt var for dem at see som en Engels Ansigt, da bleve de galne, og skare Tænder, og stødte ham ud, og stenede ham; men han bad og sagde: Herre Jesus! annam min Aand! og han faldt paa sine Knæ, og raabte med høi Røst: Herre! tilregn dem ikke denne Synd! og som han dette havde sagt, sov han hen. Ap. G. 6-7.

Der var i de samme Dage en ung Mand, en Pharisaer i Jerusalem, ved Navn Saulus, og han havde stor Behagelighed i Stephans Mord, og ikke det allene, men han gik omkring i Husene, og drog dem frem baade Mænd og Kvinder, som bekjendte Jesu Navn, til at kastes i Fængsel. Og han gik til den ypperste Præst, og begjærede Breve af ham til den By, som heder Damaskus, for at, **A:91** dersom han fandt Nogen af Jesu Tro, han da kunde føre dem bundne til Jerusalem. Men i det han reiste, og kom nær til Damaskus, da skedte det, at et Lys af Himmelen, stærkere end Solen, omskinnede ham, og han faldt til Jorden, og hørde en Røst, som taledede til ham, og sagde: Saul, Saul! hvi forfølger du Mig? det er dig haardt at stampe imod Braadden; da sagde Saulus: Herre! hvem er Du? men Han svarede: Jeg er Jesus, som du forfølger, men staa op, thi derfor er Jeg seet af dig, at Jeg vil beskikke dig til en Tjener og til Vidne baade om de Ting, som du haver seet, og om de Ting, i hvilke Jeg skal sees af dig, Jeg, som udfrier dig fra Folket og Hedningene, til hvilke Jeg nu udsender dig, at oplade deres Øine, saa de lade sig omvende fra Mørket til Lyset, og fra Satans Magt til Gud, at de skulle annamme Syndernes Forladelse, og Lod blandt de Helligede ved Troen paa Mig. Ap. G. 9 og 26.

Fra den Time var Saulus en tro Jesu Christi Tjener og Apostel, og han agtede ingen Ting, end ikke sit Liv for godt, paa det han kunde opfylde sin Tjeneste; han drog omkring i mange Aar baade i Asialand og i Europa, og forkyndte Guds Ord, og Herren var med ham, og stadfæstede Ordet med Tegn og underlige Gjæringer, som skedte ved hans Hænder. Paa det Sidste, der han havde fuldkommet sit Løb under megen Trængsel, **A:92** men og med stor og overvætted Glæde i den Hellig Aand, da kom hans Time, og han blev halshugget i Rom for Jesu Navns Bekjendelses Skyld, og gik ind i den evige Hvile, som Gud har beredt sit Folk.

Ligesom det gik med Saulus, han, som ellers mest kaldes Paulus, saaledes gik det ogsaa med de andre Herrens Apostle, at de vare stadige i Lærdommen, forfulgtes af Verden, og vare glade i Trængsler, ja de taalte vel alle en pinlig Død paa det Sidste, alligevel er dette ikke vitterligt uden om Peder, som ogsaa i Rom blev korsfæstet, og Jakob, som blev halshugget i Jerusalem.

Fra først af var det kun Jøderne, som fore saa grumt afsted med de Christne, men siden vare der Mænd imellem de hedenske Keisere i Rom, som forordnede, at alle de Christne, som ikke vilde gjøre Røgelse for de stygge Afguder, og fornægte deres Frelser, skulde tages af Dage, og den første af disse ugudelige Keisere heed Nero, han var som en Djævel i Menneskelignelse.

Vist var det venteligt, at Christendom maatte ødelægges og forgaae, aldenstund de Christne saa forfulgtes med Ild og Sværd,

men der staaer skrevet: Jordens Konger ginge paa Raad, og de Store forsamlede sig imod Herren og imod Hans Christus, og maatte dog gjøre det, som var beskikket i Guds Raad, at skulle skee; det var omsonst, at Hedninger myrdede Christne i Tusindetal, thi Herren var selv med sine pinte Vidner, som **1A:93**kaldes Martyrer, saa de døde med Frimodighed og stor Glæde, og de Skrøbelige bleve stærke ved at see derpaa, og mange, som før vare vantro, saae Guds Størkes Haand, og vendte om at give Himlens Gud Ære. Saa skedte der da og i de samme Dage en underlig Ting, hvoraf det var øiensynlig at forstaae, at Propheterne og Jesus havde talt den sande og almægtige Guds Ord. Der Moses den Guds Mand var kommet til sine Dages Ende, og taledes Herrens Ord til Israels Børn om de Velsignelser, som Han vilde velsigne dem med, dersom de vilde tjene Ham troelig, og holde Hans Bud, og om de Forbandelser, som skulde komme over dem, naar de ei vilde tjene Herren deres Gud i Hjertens Glæde og Fromhed, da spaaede Mose i sin Tale, og sagde til Folket: Herren skal opføre et Folk over dig langt fra, fra Jordens Ende, *saasom Ørnen flyver*, et Folk, hvis Tungemaal du ikke forstaaer, et ublu Folk, som ei skal see paa den Gamles Alder, og ei være den Unge naadig, og det skal ængste dig indenfor alle dine Porte, indtil dine høie og befæstede Mure, paa hvilke du stoler, nedfalde i alt dit Land; ja det skal ængste dig indenfor alle dine Porte i dit ganske Land, som Herren din Gud haver givet dig. *Og du skal æde dit Livs Frugt, Kiødet af dine Sønner og dine Døttre*, som Herren din Gud haver givet dig, det skal skee i *den Beleiring* og Trang, hvormed dine Fiender skal trænge dig. **1A:94**Og I skal blive tilovers som faa Folk, idensted at I vare som Stjerner paa Himmelen i Mangfoldighed, fordi du ikke gav Agt paa Herrens din Guds Røst, og Herren skal adsprede dig iblandt alle Folk fra Jordens Ende til Jordens Ende, og du skal ingen Rolighed have iblandt de samme Folk, og Herren skal give dig der et bævende Hjerte, og du skal bære dit Liv i din Haand, og frygte Nat og Dag. Saaledes taledes Mose, og sov hen, og de Propheter, som opstode efter ham, de taledes ogsaa mange Gange og paa mange Maader om det Samme, og det skedte, at Folket blev bortført i Udlændighed, til Trældom i Assyrien og i Babels Land, og efter halvfjerdesindstyve Aar kom den ringe Flok tilbage, alt efter Propheternes Ord, men alligevel var det ikke Alt fuldkommet, hvad Herren havde talet, og det gav Daniel tilkjende, der han opstod i Udlændigheden, og sagde, at Folket skulde komme tilbage, og bygge Staden i trange Tider, men naar Christus den Fyrste var taget af Dage, da skulde en Fyrstes Folk komme til at fordærve Staden og Helligdommen. Men der Jesus Christus, den Fyrste var kommet, da var det engang at Hans Disciple gik til Ham, og viste paa Templen, og sagde: Mester! see hvilke Stene og hvilke Bygninger, men Jesus svarede og sagde til dem: see I ikke alt Dette, sandelig siger jeg eder, der skal ikke blive Steen paa Steen, som jo skal nedbrydes; naar I da

see Ødelæggelsens Vederstyggelighed, om hvilken er sagt af Propheten Daniel, da flye paa Bjergene hvo som er i Jødeland, thi disse ere Hevns Dage, at alle de skrevne Ting skal fuldkommes, men vee de Frugtsommelige og dem, som give Die, thi der skal være stor Nød paa Jorden, og en Vrede over dette Folk, og de skal falde ved skarpe Sværd, eller føres fangne til alle Hedningene, og Jerusalem skal nedtrædes af Hedningene, indtil Hedningenes Tider fuldkommes, hvor Aadselet er, *derhen skal Ørnene forsamles*. Ps. 2. Ap. G. 4. 5. Moseb. 28. Dan. 9. Matth. 24. Luc. 21.

Saadanne Ord vare talte i Herrens Navn over Jødernes Folk og Jerusalems Stad, og see! fyrgetive Aar vare ikke udløbne siden Jesu Død, da gjorde Jøderne Oprør imod de Romere, og de udsendte en Krigshær med det *Ørnebillede* til Fane og Banner, som var deres Mærke i Striden fra fordum Tid, og de beleirede Jerusalem i mange Dage, saa der var ikke Brød, og de aade Menneskekiød, døde Liig, og Mødre slagtede deres Børn til at æde, alt som Mose havde talet. Paa det Sidste finge Romerne Overhaand, og de kom i Staden, og sloge Unge og Gamle med skarpe Sværd; men han, som raadte for de Romeres Krigshær, det var Titus, Keiserens Søn udi Rom, han saae den prægtige Tempel, og forordnede strængelig, at Ingen skulde gjøre den Skade, og dog maatte det føie sig, at et Blus blev kastet i Templen, og den opbrændtes, thi Herren |A:96| havde talet det, og sagt: Himmel og Jord skal forgaae, men mine Ord skal ingenlunde forgaae. Og der de Romere vare trætte af Mord, da toge de til Fange, og solgte de Fangne i Tusindetal med Kvinder og Børn i Trældom til fremmede Lande, og der fattedes Kiøbmænd, og Folket adspredtes fra Hav og til Hav, og mere end sytten Gange hundrede Aar ere siden forløbne, og Jøderne vanke endnu ustadig omkring med det bævende Hjerte.

Saa voxte da Guds Ord, og fik Magt, og blev vitterligt for mangehaande Folk i de tre Verdens Parter, i alle de Lande, hvor Romerne raadte, og der trehundrede Aar efter Frelserens Fødsel vare udløbne, da lod Keiseren i Rom, han heed Constantinus, sig døbe til Christen.

I de Dage var Tydskland og Norden, det er Dannemark, Norge og Sverrig ved en Ørk at ligne, thi kun lidet dyrkedes Jorden, og Folkene vare vilde af Sind, vilde Dyrs Kiød var deres kiæreste Spise, og Krig deres kiæreste Haandtering. De mægtige Romere, som havde det Sind, at de vilde raade allene i Verden, og have alle Folk til Trælle og Tjenere, de droge ogsaa ind i Tydsklands Skove med store Krigshære, men hvad de vandt havde lidt at betyde, og det blev Enden, at Romernes Been laae tykt paa Marken, og de, som blev i Live, maatte flygte med Skamme. Men det var endda ikke nok, thi da Romerne bleve skrøbelige af Fraadserie og |A:97| Drukkenskab, af Horerie og Løstgighed, bleve de giæstede hjemme af tydske Flokke, som toge fra dem et Landskab efter det andet. Alle disse Folk, baade

Tydske og Danske, vare Hedninger paa den Tid, og gik i deres Blindhed at tjene de dumme Afguder; men alt som de kom i det romerske Rige, der hørte de Talen om Jesus, og lode sig døbe i Hans Navn. Saaledes var der et tydsk Folk, som heed Franker, de toge det Land, som efter dem heder Frankrig. Saaledes seilede Jyder og Slesviger og Sachser fra Tydskland, og kom til det Land, som nu heder Engelland efter dem, fordi de mest kaldte sig Angler. Disse to Folk ere mærkelige i mange Maader, og ved dem sendte Gud den christne Tro til Norden.

Der var et Folk i Arabialand, som var i Slægt med Jøderne, og stammede fra Ismael, Abrahams og hans Tjenestekvindes Søn, og deres Tungemaal var Jødernes ligt, og de havde tjent Abrahams Gud, men de havde fordærvet deres Vei, og forladt den sande Gud, og vare Røvere i Sind og Færd. Det var 600 Aar efter Frelserens Fødsel, da opstod der en Mand iblandt dem, ved Navn Mahomed, og han var en Mand med store Sindets Gaver, og en flydende Tunge, og han havde hørt tale om Moses og Jesus, og forstod det grandt, at hans Brødre vare i Vildfarelse, men hans Hjerter var ikke ret for **A:98** Herren, og han elskede de Ting, som Faderen ikke haver plantet, de Ting, som ere af Verden: Kiøds Lyst og Hoffærdighed, derfor blandede han Løgn med Sandhed, og gav sig ud for en Guds Prophet, for mere end Moses og Jesus, og Folkene troede ham, og han blev en mægtig Mand, som en Konge iblandt dem, og hans Rige var af denne Verden. I de samme Dage var Synd og Overtro blevet mangfoldig hos de Christne i Asialand og i Morland, og Gud gav dem i deres Fienders Haand, i Arabernes, som ginge dristig frem i deres Hovmodighed, og Folkene bleve dem underdanige, og de raadte i Jerusalem og i Ægypten og langs med det nørre Hav i Morland. Tvertover for Morland i Europa, der ligger Spanien, og Vandet løber smalt derimellem, og i Spanien boede Folk, som kaldtes Gother, som vare i gamle Dage uddragne fra Norden og Tydskland, og havde ladet sig døbe til Christne, men vare paa den Tid ugudelige, og Herren gav dem et bævende Hjerter, og gav deres Land i Arabernes Haand, som der kaldtes Morer, fordi de kom over fra Morland; det skedte 700 Aar efter Frelserens Fødsel. Østen og Nordost for Spanien, der ligger Frankrig, og Morerne droge derind med en stor Mangfoldighed, at de vilde indtage Landet, og nu saae det ud til, at Christendom skulde forgaae, thi baade Tydskland og Norden var hedensk endda, og Frankerne vare ueens med sig selv, og kun stærke i Synd. Men Herren i Him**A:99**len miskundede sig, og opreiste en Mand blandt de Franker, modig og klog, han heed Carl Martel, og skiftede Seier, saa Morerne faldt i Tusindetal, og deres Time var omme, og Spanien selv blev udvristet Aar for Aar af deres Haand ved en Christenflok, ringe af Tal, som, da de indtog Landet, flygtede ind blandt de høie Bjerge, som der ere, og kom saa

frem, da Herren havde lært deres Hænder til Krigen. Men Herrens Miskundhed var end meer overflødig, thi i de samme Dage omvendtes mange tusinde Tydske til Christne, og snart blev Guds Ord at høre iblandt vore Fædre. Det var noget meer end 500 Aar efter Frelserens Fødsel, at en velbaaren Mand i Italien, ved Navn Benedictus, opstod som en flittig Jesu Christi Tjener, og arbeidede saa, at hans Navn skal æres iblandt Christne, saalænge Verden staaer. Det er vitterligt, at foruden det Gamle Testamente, som Moses og Propheterne skrev efter Herrens Ord, hører end til Bibelen det Ny Testamente, som er først to glædelige Fortællinger eller Evangelier om Jesu Levnet og Død af de hellige Apostle Matthæus og Johannes, dernæst 13 Breve af den hellige Povel, 2 af den hellige Peder, 3 af den hellige Johannes, og en Aabenbaring om Guds Kirkes Hændelser ved den Samme, og endelig to Evangelier af de christelige Mænd Marcus og Lucas, Apostlernes Gjerninger af den Samme, et Brev til Ebræerne, et af en Jacob, og et af en Judas. Prophe|A:100|ternes og Apostlenes Skrifter ere den faste og eneste rette Troes Grund for de Christne, men paa den Tid forstod Man ei at trykke Bøger, de maatte da skrives med meget Arbeide og stor Flid, og det begyndte at forsømmes. Det saae Benedictus, han saae ogsaa, at mange Bisper og Præster vare forsømmelige i deres Embede, og uordentlige i deres Levnet. Vel var der Mænd, som kaldtes Munke, og boede for sig selv i Huse, der heed Klostre, det er Indlukker, og sagde, at de havde slaaet sig fra Verden, for at tjene Gud i Stilhed, men deres Levnet var ikke heller opbyggeligt, og de vare slemme Dagtyve, som levede i Dovenskab. Derfor opskrev Benedictus, hvordan rette Munke skulde være, og han var selv en saadan, og overtalte mange til at lyde hans Ord i ny Klostre, de skulde leve stille og gudelig, arbeide flittig med deres egne Hænder, være stadige i Bøn til Gud, læse i den hellige Skrift, og skrive den af til Andres Tjeneste og Oplysning i Gudfrygtighed. Imellem disse Munke vare der endeel, som reiste ud i fremmede Lande, for at lære Hedninger Christendom, og satte mange Gange Livet til ligesom de første Apostle. Saadanne Munke kom til Engelland, og omvendte de hedenske Angler, og der bygtes da ogsaa Klostre, hvorfra der igjen reiste Munke videre frem, og det var engelske Munke, som 200 Aar efter Benedikts Tid omvendte de Folk, der boede sønder og vester paa i Tydskland, men den navnkundigste |A:101|iblandt dem heed Vinfred, og kaldes ellers Bonifacius, det er en Velgjører, og vist gjorde han en stor Velgjerning imod de blinde Hedninger, som han oplyste, og han blev myrdet af dem tilsidst. Kort derefter blev en Mand Konge i Frankerig, som var en Sønesøn af Karl Martel, og heed ogsaa Karl, og blev kaldt Keiser Karl den Store, han indtog noget af Spanien, og hartad hele Italien og Tydskland, men nordpaa i Tydskland op til Holsteen boede et hedensk Folk, som heed Sachserne, og de stode hardt imod, saa Karl maatte krige med dem i

30 Aar, førend de vilde blive rolige, og lade Christendommen have Rum og Fred iblandt sig. Der bygtes nu ogsaa Klostere, det var 800 Aar efter Christi Fødsel, og inden tyve Aar vare omme, bleve de saxiske Munke de flittigste til at udbrede Christendommen. En af dem heed Ansgarius, og vi skulle alle takke Gud, naar vi nævne hans Navn, thi han tog sig paa at reise herind i Dannemark og til Sverrig med, for at forkynde Guds Ord, og taalte megen Spot og Nød, for at omvende vore gamle hedenske Forfædre. Gud velsignede ogsaa hans fyrgetive Aars Arbeide saaledes, at Mange annammede Troen, og den første Kirke bygdes i Hædeby, som nu kaldes Slesvig, den anden i Ribe, og i Jylland fik Hedenskabet aldrig mere fuldelig Magten, alligevel varede det længe, førend Christi Tro fik Herredømmet der, og end længere før den fik ret Fodfæste i Fyen, Sjælland, og paa de andre Øer, ja det |A:102|lod engang, som den reent skulde været udryddet. Det var dengang da Kong Gorm den Gamle, en blodtørstig Hedning, raadte i Dannemark, thi han lod Kirkerne bryde og brænde, og de Christne pine og ynkelig myrde, men Herren forglemte dog ikke sit Folk, han lindrede deres Jammer ved Thyra, som var den onde Konges Dronning, hun var en giæv og gudfrygtig Kvinde, som hjalp og frelste, og forfremmede den christne Tro af al Magt, og kaldes derfor Danebod, det er de Danskes Trøst. Hun havde en Søn, ved Navn Harald Blaataand, og enddog det lod, som han havde glemt sin Moders fromme Taler, og vilde vandre paa sin Faders onde Veie, saa skedte det dog i hans Dage, at christen Tro fik Overhaand i disse Lande, han selv, hans Søn, og mange Tusende med dem bleve døbt i Sønderjylland, i det Landskab Angeln, i det Vandløb, som kaldes Helligbæk den Dag i Dag, og han var den første danske Konge, som blev begravet i en Kirke, det er der, hvor den store Domkirke nu staaer i Roeskilde, hvor de mange Konger ere jordede siden. Det var 950 Aar efter Christi Fødsel, at Harald døbt, og fra den Time havde Christendommen hartad stadig Fred herinde, men der var stor Vankundighed om dens rette Lærdom, thi Folket havde ikke Bibelen, kunde heller ikke læse, og de, som skulde undervise dem, baade Præster og Bisper, vare mangengang selv kun slet oplærte, og førte megen løs og overtroisk Tale. |A:103|Først 50 Aar derefter, da Haralds Sønesøn, Knud den Store, indtog Engelland, og førte derfra Præster og lærde Mænd, gik det bedre, og Dannemark var i de følgende 200 Aar bedre oplyst i Christendom, end de fleste andre Lande; men fra den Tid, der 1200 Aar vare udløbne siden Frelserens Fødsel, da blev det mørkt i alle Lande, Synd og Ugudelighed voxte hver Dag, Guds Ord blev foragtet og forsømt, og da Folkene ikke vilde tro Sandheden, lod Gud dem tro Løgner, og de urimeligste Eventyr og Fabler var i Kirkerne at høre. Bibelen maatte, som før er meldt, skrives med meget Arbeide, men enddog Munkene bleve hver Dag flere, bleve dog Afskrifterne færre, thi saa fordærvede vare

Menneskene blevne, at selv de fleste, som skulde lære Andre, tænkte mere paa at leve magelig og sanke Rigdom, end paa at oplyse Folket og vinde Sjæle til Guds Rige. Da var stor Nød paa Færde, thi naar der ogsaa var en Mand, som vilde lære Guds Vei i Sandhed, da blev han hadet og forfulgt af de onde og gjerrige Munke og Bisper, og deres Ypperstepræst, Bispen i Rom, som kaldte sig selv Pave og Christi Statholder paa Jordan. Saaledes gik det med en fiin gudsfrygtig Præstemand i Bøhmerland, østen for Tydskland. Han prækede frit imod Paven og alle de arrige Skalke, hvis Bug var deres Gud, som vare Christi Korsens Fiender, og tragtede kun efter jordiske Ting, han læste selv flittig i den Hellige Skrift, og formanede Alle til **A:104** at gjøre det samme; men saa, det var 1400 Aar efter Christi Fødsel, blev der holdt en stor Forsamling af Bisper og Præster og Munke i den By Costnits, som ligger i Tydskland i Sydvest, og der skulde Johan Hus, saa heed den fromme Mand, forsvare sin Lærdom. Han kom ogsaa, og det var ham lovet med Keiserens Brev, at han skulde komme og fare med Fred, men der de fik ham i Hænder, dømte de ham til Døden, og kastede ham paa Baalet at brændes, som en Gudsbespotter. Det er sagt, at da han blev ført til Baalet, tog han saa til Orde: I stege i Dag en Gaas, thi Hus betyder paa bøhmisk en Gaas; men om hundrede Aar skal komme en Svane, den skal I lade usteget, men det er vist, at lige hundrede Aar efter hans Død opreiste Gud en Mand, som ved Hans Hjælp igjen førte Christendom paa Fode, og hvis Mage ei har været tilsyne siden de hellige Apostles Dage. Den Mand heed Morten Luther, og var født i Saxon af fattige Bønderfolk, men blev siden holdt til Bogen, og gav sig i Kloster, og vilde slaae sig reent fra Verden, af stor Bekymring for sin Sjæls Salighed. Men den Gud, som havde udvalgt ham fra hans Moders Liv, til at være Sit Vidne for Store og Smaa, for Folk og Tungemaal, Han gav ham ret Forstand paa Sin Sandhed, og paa det rette gudelige Levnet, og førte ham i Strid med Paven og alle hans Tjenere. Dermed gik det saaledes til, at imellem alle de Løgne, som Man havde **A:105** indbildt Folket, var ingen saa gruelig og skammelig, som den, at Paven kunde forlade Folk deres Synder, uden at de omvendte sig, og troede i Hjertet paa Jesum Christum, ja saa uforskammet var den Pave, som den Gang raadte, at han sendte Munke omkring i Landene, som solgte Syndsforladelse, eller, som det heed, Aflad, for rede Penge. Da nu en saadan Munk kom til den Stad Vittenberg, hvor Luther var Præst og Professor, da blev han nidkiær i Aanden, og sagde det høit med Tunge og Bog, at saadan Lærdom var en Djævleløgn, og at det stod udtrykkelig i Bibelen, at Ingen kunde faae Syndernes Forladelse, uden han omvendte sig, og troede paa Jesum Christum, som er død for vore Synder, og opreist til vor Retfærdighed. Alle fromme Sjæle og angergivne Syndere bleve glade ved den Tale, og fornam i deres Hjerter, at det var saa i Sandhed, som Luther sagde; men Paven og alle hans Stalbrødre

bleve fulde af Galenskab, lokkede og truede, dog var det Alt omsonst, og jo mere Luther grundede paa den Hellige Skrift, des mere fandt han i Pavens Lærdom, som streed derimod, og det var, foruden den Løgn om Aflad, mest Det, at Paven ei kunde tage feil, at Præster ei maatte gifte sig, at man skulde bede til Jomfru Marie og andre Afdøde, som kaldtes Helgene, ja gjøre Høitid af deres Billeder og Been. Luther blev stævnet til at møde i en stor Forsamling af geistlige og verdslige Herrer i den Stad Vorms, vester i Tydskland, **A:106**og der vare Mange, som raadte ham fra at drage derhen, og spaaede ham et Endeligt, som Johan Hus, men han var uforfærdet, han sang af Hjertet: Vor Gud Han er saa fast en Borg! og sagde: om der og vare saamange Djævla i Vorms, som der ere Tagstene, saa vil jeg derhen. Han kom, og han talte saa fyndig, frimodig og forstandig, at hans Venner fik stor Glæde og Dristighed, Mange overtaldes af Sandhedens Kraft, hans Fiender maatte grue for ham, og selv Keiser Karl den Femte, som dengang raadte i Tydskland, maatte forundre sig; alligevel blev han gjort til en fredløs Mand, og, for at frie ham, lod hans Herre og Ven, Kurfyrst Frederik af Saxen, ham paa Skrømt tage til Fange, og sætte paa et Slot, som heed Vartborg. Her tog han for Alvor fat paa et Arbeide, som han længe havde betænkt, nemlig at udlægge Bibelen paa tydsk Maal, for at menig Mand kunde selv see, om han talde af sig selv, eller talde Guds Ord. Det Arbeide lykkedes ham med Guds Bistand saa godt, at enddog der altid er paa Saadant Noget at rette og forbedre, saa var det dog Guds Ord i sin rette Mening, og det saa mesterlig læmpet til Eftertryk og Tone, at det endnu er Lyst at læse; der har været mange lærde Mænd siden, som hist og her kunde sætte et rettere Ord, men der har Ingen været imellem dem alle, der kunde tale saa, i de hellige Mænds Tone, som han. Det var som et Tordenslag for alle Sandhedens og Luthers **A:107**Fiender, thi det er vitterligt, at Bibelen fra først af er skrevet paa gamle Tungemaal, det Gamle Testamente paa Jødernes, som er det Ebraiske, og det Ny paa Grækernes, som og kaldes det Græske, siden var Skriften udlagt paa det romerske Tungemaal, som er Latin, men i de Lande, hvor der i gamle Dage taldes Latin, i Italien, Spanien og Frankerig, var Maalet blevet forventt, og i de andre Lande, som Engelland, Tydskland og Norden, forstod menig Mand ei et Ord deraf, og kunde da ei vide saa lige, om ikke dog det, deres Lærere sagde, kanskee stod i Bibelen. Vel havde i samme Lande en og anden gudfrygtig Mand udlagt Stykker af Bibelen paa Modersmaalet, men de laae som begravede i Klosterne, og da Paverne begyndte at lyve med Forsæt, forbød de Lægfolk at læse i Bibelen. Nu kom derimod den tydske Bibel, og det var Guds Forsyn, at Folk i Tydskland nogen Tid før havde lært at trykke Bøger, saa der kunde blive mange af et Slags i en Hast, og de kunde sælges for godt Kiøb. Nu var det ude med Pavens Magt overalt, hvor Folk bekymredes ret alvorlig for deres Sjæls Salighed,

og det var ikke allene i Tydskland, Man tog Bibelen frem, her i Norden gjorde Man ligesaa, og læste den i samme Mening, som Luther; i det Land Schweitz opstod en Mand paa samme Tid som Luther, ved Navn Ulrich Zvingel, og var enig med Luther i mange Dele, men vilde dog ei lade Guds Ord raade allene, og vilde være klog over det, som skrevet **A:108** staaer; hans Mening fulgte hans Landsmænd og Hollænderne, som boe nordost for Tydskland; og Engellænderne, og de Franskmænd, der satte sig imod Paven, fulgte for det meste den samme. Der Luther med sin Ven Philip Melankton, og andre Hjelpere, som Gud gav ham, havde fuldkommet sin Gjerning, sov han hen, men ligesom denne rette Helgens Sjæl er evindeligt salig i Himlen, saa skal ogsaa hans Ihukommelse være til Velsignelse hos de Christne, mens Verden staaer, til Guds Lov og Pris, og til Bestørkelse i Tro og Frimodighed, ja i sine Bøger taler han ogsaa endnu, enddog han er død, og imellem dem alle er hans lille Catechismus først at nævne, thi kun Gud kan tælle de salige Sjæle, som ved den ere førte fra Mørket til Lyset, fra Satans Magt til Gud, førte til Naadestolen, som Gud opreiste i vor Herres Jesu Christi Blod, og førte til det Hus, som er bygt uden Hænder, evigt i Himlene. Dog er vist ei heller at forglemme de liflige, trøstelige Psalmer, som han digtede i hellig Henrykkelse, som indtil for nogle Aar siden ere i deres rette Mening sjungne i vore Kirker, og have der, som i Huse og paa Sottesenge, opbygget, trøstet og glædet saamange Guds Børn, saasom disse Psalmer: Fra Himmelen høit komme vi nu her, Nu bede vi den Hellig Aand, Naar vi i største Nøden staae, Vor Gud Han er saa fast en Borg.

I den Time, da Morten Luther begyndte at præke imod Paven, det var Aar 1517 **A:109** efter Christi Fødsel, regjerede i Dannemark Kong Christian den Anden fra Oldenborg, og han havde ogsaa Magt over Norge og Sverrig, men han var en haardhjertet Mand, og hans Hoved var fuldt af verdslige Sorger, dog fandt Sandheden allerede i hans Dage nogen Indgang i Landet. Der han var fordrevet for sin haarde Regjering, blev hans Farbroder, Frederik den Første, Konge; i hans Tid fik Sandheden mere Magt, og Viborg i Jylland var den første Stad i Dannemark, hvor Guds Ord blev forkyndt efter den Hellige Skrift. Alligevel var det først under Frederiks Søn, den gudfrygtige Kong Kristian den Tredie, at Guds Ord fik Overhaand i Landet, og de Mænd, som hjalp mest dertil, vare, foruden Kongen selv, hans Raadsherre, den høiadelige Herr Johan Friis, og de vellærde Præstemænd Hans Tavsens, Fransiskus Vormordus, Niels Hemming og Peder Plade eller Palladius, som blev den første lutherske Biskop i Sjælland.

Nu ere Trehundrede Aar, mindre end 23, udløbne siden den Dag, da Lærd og Læg med een Mund stadfæstede paa en Rigsdag i Kiøbenhavn, at Guds Ord skulde læres reent og puurt efter den

Hellige Skrift og Morten Luthers Catechismus; otte Konger, Søn efter Fader, have i den Tid siddet paa Kong Kristian den Tredies Stol, den Niende sidder der nu, og Gud har velsignet dem Alle, saa de i gode og onde Dage have beholdt Dannemarks og Norges Spir med deres Undersaatters Troskab og Kiærlighed, ja paa den Sidste **A:110**nær, ere alle de Afdøde hensovne i Fred, og hvile deres Been hos hverandre i Roskilde Kirke. Det er da at vente, at de ogsaa have givet Himlens Gud Ære, og elsket Hans Ord, og det maa vi bekjende, at der er intet Land, enten fjern eller nær, hvor en saadan Række af Konger har elsket Retfærdighed og Guds hellige Ord, og der holdt Haand over den sunde og salige Lærdom, langt anderledes og længere, end noget Kongehuus i de sidste Dage. Det kan alligevel ingen Konge forhindre, at naar Løgn bliver mangfoldig og mægtig, den da og trænger og sniger sig ind i hans Lande, han kan endnu mindre afholde sit Folk fra at tro den, thi hvad et Menneske ønsker, det vil han tro, og naar Ugudelighed bliver megen, naar Menneskens Børn have deres største Lyst af at tjene Verden og de Ting, som ere ikke af Gud, men af Verden, da ønske de ogsaa, at der var ingen Gud, eller Dom eller Evighed, ei Himmerig eller Helvede til, og den, som vil indbilde dem det, ham ere de fordømte til at tro, thi Herren haver sagt, at de, som ei elske Sandheds Kundskab, de skal hengives til at tro Løgneren. Det er da gaaet her, som i alle de Lande, hvor der før var Christendom, at Mange foragte og bespottede Guds Ord, og de Fleste forsømme det, og agte det ringe, og sjelden læres det reent og puurt, og ligesaa sjelden lader Nogen det, som det sømmer sig Guds Børn, udtrykkelig tilsyne i deres Levnet, i en stille, retfærdig, tugtig og gudelig Vandel, men mange af dem, som endnu bekjende Gud og den Herre Jesum Christum, nægte Ham i **A:111**deres Hjerte og i deres Gjæringer, vandre som Hans Korsens Fjender, og tragte efter de jordiske Ting, saa at Sandhedens Vei og Jesu velsignede Navn for deres Skyld bespottes af de Vantro.

Hører det Alle! Gamle med de Unge og Smaa med de Store! lægger det dog paa Hjerte, hvilken Miskundhed og Trofasthed, den allene mægtige Gud og naadige Herre haver beviist imod Menneskens Børn fra Skabelsens Begyndelse og indtil nu! Oplader eders Øine og seer hvor underlig han haver beredt og opholdt sin Menighed i Verden, trods al Helvedes Magt, og alle den Ondes snedige Anløb, hvor langmodelig Han haver taalt os, enddog vore Synder gaae over vort Hoved, og ere som Sand paa Havsens Bred, hvor trolig Han mindede, hvor faderlig Han tugtede, og hengav os endnu ikke til Ødelæggelse, og tog endnu ikke sit hellige Ords Lys fra os! Betænker Dette, og i Dag, naar I høre Hans Røst, da forhærder ikke eders Hjerter, men ydmyger eders Sjæle i Støvet, og holder herefter Guds

hellige Ord høit og i Ære, holder fast derpaa i eenfoldig Tro, med Hjertets alvorlige Bøn til Gud! da skal det oplyse og tugte, rense og styrke, glæde og trøste eders Sjæle i Medgang og Modgang, i Ungdommens Dage og under de graa Haar, ja give dem den evige Salighed; thi der staaer skrevet (1. Petri. 1.) I ere igjænfødte, ikke af forkrænkelig, men uforkrænkelig Sæd, ved Guds Ord, som lever og bliver evindelig; thi alt Kiød er som Græs, og al Menneskets Herlighed som **A:112**Græssets Blomster, Græsset visnede, og Blomsten derpaa faldt af, men Herrens Ord bliver evindelig, og det er det Ord, som er forkyndt ved Evangelium for eder. Og der staaer atter skrevet (2. Timoth. 3.) bliv du i de Ting, som du haver lært, thi den hellige Skrift kan gjøre dig viis til Salighed ved Troen, som er i Christo Jesu, og denne ganske Skrift, som er indaandet af Gud, er nyttig til Lærdom, til Overbevisning, til Rettelse, til Optugtelse i Retfærdighed, at det Guds Menneske kan vorde færdig, tilberedt til al god Gjærning. Disse Ord ere sande og trofaste.

Men vil I ikke høre med Øren og forstaae med Hjertet, saa I kunne renses af eders Synder ved Guds Søns Blod, og arve det evige Liv, som er i Christo Jesu vor Frelser; da vider kun Dette, at ligesaa miskundelig som Herren er, saa retfærdig og hellig er Han tillige, og den Ugudelige skal ikke bestaae for Hans Ansigt, Hans Vrede skal optændes, som en fortærende Ild, og I skal være som det visne Straa, og ødelægges, og der er Ingen, som kan frelse. Hører og gruer! Timen er nær, og Sværdet er udsendt, og der, hvor de Ugudelige skal oplade deres Øine i Helvede, der er Pine, Ormen skal ikke døe, og Ilden aldrig udslukkes; der er evindelig Graad og Tænders Gnidsel. Malach. 1. 2. 3. 4. Luc. 16. Math. 8. 25. Marc. 9.
